viWTA

JAARVERSLAG 2005

VLAAMS INSTITUUT
VOOR WETENSCHAPPELIJK
EN TECHNOLOGISCH
ASPECTENONDERZOEK

viWTA SAMENLEVING & TECHNOLOGIE

2005

VLAAMS INSTITUUT VOOR WETENSCHAPPELIJK EN TECHNOLOGISCH ASPECTENONDERZOEK

JAARVERSLAG 2005

VOORWOORD

Dit vierde jaarverslag van het viWTA toont aan dat de instelling op kruissnelheid is gekomen. Niet alleen werd een groot aantal onderzoeksprojecten gestart; ook werd tijd gevonden om de werking van het viWTA te optimaliseren en verder af te stemmen op het Vlaams Parlement. Een derde aandachtspunt in 2005 lag bij het Europese netwerk van parlementaire instellingen voor technologisch aspectenonderzoek.

Het zal de lezer opvallen dat in het werkingsjaar 2005 met een nieuwe projectencyclus werd gestart. Niet minder dan acht nieuwe onderzoeksprojecten werden gestart, waarvan twee in opdracht of in nauw overleg met een parlementaire commissie van het Vlaams Parlement. Vier projecten werden voltooid en één meerjarig Europees onderzoek liep tijdens dit werkingsjaar door.

Zoals in de vorige jaren blijft een vast deel van de aandacht uitgaan naar het maatschappelijk debat over energie en klimaat. Daarom werd onderzoek gestart over de rol van *mobiliteit in het huishoudelijk energiebudget*. Uiteraard interesseert de lange termijn ons ook en werd het meerjarenproject over het *energiesysteem in Vlaanderen 2050* voortgezet. Op het kruispunt tussen informatie- en communicatietechnologie en ons democratisch systeem bevindt zich de 'e-democratie'. Na een verkennende studie in 2004, startte in 2005 een omvattend onderzoek dat nagaat welke houding de bevolking en de belangrijkste actoren op het terrein hebben tegenover de toepassing van *e-democratie in Vlaanderen*. Op vraag van de Commissie Cultuur, Jeugd, Sport en Media, zette het viWTA een verkennend sociologisch onderzoek op naar de omvang van het nieuwe fenomeen van *cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen*. Deze specifieke vraag is de eerste sinds de reglementswijziging van het Vlaams Parlement die voorziet in de mogelijkheid voor de Commissies van het Vlaams Parlement om het viWTA specifieke opdrachten te geven. In nauw contact met de Commissie voor het *plattelandsbeleid* van het Vlaams Parlement, werd een onderzoek gedefinieerd dat de haalbaarheid moet nagaan van een ontwikkelingsmodel voor het plattelandsbeleid in Vlaanderen. Tot slot hebben we een onderzoek opgezet over *niet-ioniserende straling in huis*. Dergelijke controversiële thema's vragen immers om een beargumenteerde en onderbouwde benadering en dit is bij uitstek een opdracht van het viWTA. Met dit project willen we lacunes in de kennis en de regelgeving identificeren.

Om sneller te kunnen inspelen op de behoefte aan informatie in het Vlaams Parlement, bedacht het viWTA een formule voor beperkte maar goed afgebakende onderzoekstopics. In het debat over nieuwe, innovatieve technologieën valt op dat dikwijls de context ontbreekt of onvolledig is. Daarom heeft het viWTA de *Technologie in kaart*-aanpak ontwikkeld. Hierin worden een technologie en haar toepassingsdomeinen bondig, begrijpelijk en volledig beschreven. Het eerste onderwerp dat in 2005 werd uitgevoerd, was *nanotechnologie*. Naast het in kaart brengen van de stand van zaken in Vlaanderen, werd een middagdebat met deskundigen georganiseerd rond een aantal markante vragen over het beleid in Vlaanderen. Het succes van deze formule deed ons een volgende T*echnologie in kaart* opstarten, ditmaal over *functionele voeding*. Dat project moet in 2006 uitmonden in een debat in het Vlaams Parlement en een dossier rond het onderwerp.

Onder meer de nauwere samenwerking met parlementaire commissies en initiatieven zoals *Technologie in kaart* illustreren dat het viWTA zijn activiteit in 2005 beter heeft willen afstemmen op de werking van het Vlaams

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord 2

Inhoudsopgave 5

DEEL 1 HET VIWTA 7

1. Raad van Bestuur en Dagelijks Bestuur 7
2. Personeelsleden 8
3. De opdrachten van het viWTA 8
4. Het jaarverslag 2005 9

DEEL 2 ONTSTAAN EN MOTIVERING VAN DE NIEUWE PROJECTEN 2005 10

1. Programma 'Energie en klimaat: debat in Vlaanderen' 10
2. Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen 10
3. E-democratie in Vlaanderen – Stakeholderanalyse 11
4. Platteland met toekomst – Een duurzame toekomst voor het platteland in Vlaanderen 11
5. Blootstelling aan niet-ioniserende stralen in huis 11
6. Recurrente activiteit – Technologie in kaart 12
7. Ondersteunende projecten 13

DEEL 3 VERLOOP VAN DE PROJECTEN 15

VOLTOOIDE PROJECTEN 16

1. Ethische en sociale aspecten van genetisch testen in Europa 16
2. Nanotechnologie in kaart 19
3. Bevraging van de Vlaamse parlementsleden 21
4. Participatieve methoden. Een gids voor gebruikers 23

DOORLOPENDE PROJECTEN 25

5. Het menselijk brein ter discussie 25

NIEUWE PROJECTEN 28

6. Focus op mobiliteit en energiegebruik bij huishoudens 28
7. Toekomstverkenning energiesystemen – Vlaanderen 2050 31
8. Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen 34
9. E-democratie in Vlaanderen. Stakeholderanalyse 36
10. Platteland met toekomst 38
11. Blootstelling aan niet-ioniserende stralen in huis 40
12. Functionele voeding in kaart 42
13. Technologisch aspectenonderzoek over convergerende technologieën 44

DEEL 4 RESULTATEN, CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN - AFGEWERKTE PROJECTEN 45
1. Ethische en sociale aspecten van genetisch testen in Europa 45
2. Nanotechnologie in kaart 48
3. Bevraging van Vlaamse parlementsleden 49
4. Participatieve methoden. Een gids voor gebruikers 51

DEEL 5 COMMUNICATIE 52

DEEL 6 HET VIWTA EN DE INTERNATIONALE CONTEXT 54

DEEL 7 ADMINISTRATIEF VERSLAG 57

DEEL 8 FINANCIEEL VERSLAG 59

DEEL 9 ACTIVITEITENOVERZICHT VAN HET WETENSCHAPPELIJK SECRETARIAAT 65

DEEL 10 PUBLICATIES 76

LIJST MET AFKORTINGEN 78
COLOFON 80

DEEL 1

HET VIWTA

1. RAAD VAN BESTUUR EN DAGELIJKS BESTUUR

Op 17 juli 2000 richtte het Vlaams Parlement het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek (viWTA) op. De opdracht van het viWTA past in het kader van het technologisch aspectenonderzoek of 'technology assessment' (TA). Het viWTA is een autonome instelling binnen het Vlaams Parlement.
De organisatie heeft een eigen Raad van Bestuur die instaat voor het beleid. Deze zestienkoppige Raad bestaat voor de helft uit Vlaamse Volksvertegenwoordigers (die ook de voorzitter leveren) en voor de andere helft uit personen uit de Vlaamse wetenschappelijke en technologische wereld. Na de verkiezingen van 2004 heeft de plenaire vergadering van het Vlaams Parlement op 13 oktober 2004 voor een tweede keer de Volksvertegenwoordigers in de Raad van Bestuur van het viWTA aangewezen.

In 2005 was de heer Robert Voorhamme de voorzitter van de Raad van Bestuur, mevrouw Trees Merckx-Van Goey en de heer Lode Wyns waren de ondervoorzitters.

De volledige Raad bestond in 2005 uit:

- mevrouw Patricia Ceysens;
- de heer Eloi Glorieux;
- mevrouw Kathleen Helsen;
- mevrouw Trees Merckx-Van Goey;
- de heer Jan Peumans;
- de heer Erik Tack;
- mevrouw Marleen Van den Eynde;
- de heer Robert Voorhamme

als Vlaamse Volksvertegenwoordigers

- de heer Paul Berckmans;
- de heer Jean-Jacques Cassiman;
- de heer Paul Lagasse;
- mevrouw Ilse Loots;
- de heer Bernard Mazijn;
- de heer Freddy Mortier;
- de heer Nicolas van Larebeke-Arschodt;
- de heer Lodewijk Wyns

als vertegenwoordigers van de Vlaamse wetenschappelijke en technologische wereld.

2. PERSONEELSLEDEN

De dagelijkse werking van het viWTA is in handen van een multidisciplinair Wetenschappelijk Secretariaat, onder leiding van een directeur. Het Wetenschappelijk Secretariaat coördineert het onderzoek, organiseert de interactie tussen publiek en experts, en verleent advies aan het Vlaams Parlement.

Op 1 september 2005 bestond het Wetenschappelijk Secretariaat uit de volgende leden:

- Robby Berloznik, directeur;
- Donaat Cosaert, onderzoeker;
- Robby Deboelpaep, opdrachthouder;
- Peter Graller, communicatieverantwoordelijke;
- Stef Steyaert, onderzoeker;
- Els Van den Cruyce, onderzoeksmedewerker;
- Willy Weyns, onderzoeker.

Het secretariaat wordt bijgestaan door Sabine Vermeulen, secretarieel medewerker

3. DE OPDRACHTEN VAN HET VIWTA

Het viWTA bestudeert de maatschappelijke aspecten van wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen. Daarnaast verduidelijkt het viWTA de argumenten en posities in het maatschappelijk debat over wetenschap en technologie. Niet alleen experts komen aan het woord, ook de brede bevolking krijgt inspraak. Het viWTA geeft immers de voorkeur aan een participatieve aanpak. Daarbij betrekt het viWTA alle belanghebbenden, bijvoorbeeld door de organisatie van focusgroepen en publieksfora. Vandaar de ondertitel 'Samenleving en technologie'.

Concreet geeft het oprichtingsdecreet de volgende opdrachten aan het viWTA:

- korte, voorbereidende evaluaties uitvoeren (door het Wetenschappelijk Secretariaat);
- lange, omvattende evaluaties uitbesteden aan nationale of internationale experts;
- op gepaste wijze en schaal een maatschappelijk debat organiseren;
- aanbevelingen formuleren aan het Vlaams Parlement;
- contacten onderhouden met de regionale, nationale en internationale betrokkenen bij het maken van wetenschappelijke en technologische keuzen;
- een jaarlijkse analyse opstellen van de behoeften aan onderzoek en ontwikkeling.

De noden en wensen van het Vlaams Parlement zijn een richtsnoer voor het viWTA. De instelling kan zelf het initiatief nemen voor een onderzoek of vertrekken van een vraag van de Vlaamse Volksvertegenwoordigers (Decreet, Art. 5). Op 18 februari 2004 legde het Vlaams Parlement vast hoe dat moet gebeuren (Reglement van het Vlaams Parlement, Art. 87). In hetzelfde artikel staat ook hoe de behandeling van de adviezen verloopt. Het viWTA neemt deze adviezen op in zijn jaarverslag.

Het viWTA staat er echter niet alleen voor. De meeste parlementen in Europa hebben al jaren een gelijkaardig instituut. Ze zijn verenigd in het 'European Parliamentary Technology Assessment Network' of 'EPTA'. Ook het viWTA maakt deel uit van deze organisatie. Het is dus omringd door de ervaring en expertise van verschillende zuster-organisaties.

4. HET JAARVERSLAG 2005

Het viWTA is in 2005 op kruissnelheid gekomen. Dat bewijst het grote aantal onderzoeksprojecten waarmee viWTA-medewerkers in 2005 bezig waren. Sommige van die projecten werden in de loop van het jaar gestart, andere zitten volop in hun uitvoeringsfase, nog andere werden afgewerkt. De projecten behandelen zoals steeds een breed scala van onderwerpen die zich op het kruispunt van wetenschap, technologie en maatschappij bevinden.

In de loop van 2005 werden vier projecten afgewerkt. De belangrijkste resultaten en conclusies van die projecten zijn weergegeven in deel 4 van dit jaarverslag. Daarnaast presenteert dit jaarverslag ook de motivering en het ontstaan van de nieuwe projecten (deel 2) en het verloop en de status van alle projecten (deel 3).

D E E L 2

ONTSTAAN EN MOTIVERING VAN DE NIEUWE PROJECTEN 2005

Bij het vastleggen van nieuwe projecten heeft de Raad van Bestuur gekozen uit een breed aanbod aan ideeën. Enerzijds doet het Wetenschappelijk Secretariaat zelf permanent aan monitoring. Anderzijds kan iedereen suggesties doen voor projecten op de website en organiseert het viWTA op gezette tijdstippen een oproep voor ideeën. Daarnaast kan het Vlaams Parlement opdrachten geven aan het viWTA, zoals het onderzoek naar cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen.
In 2005 kwam het viWTA in een nieuwe projectencyclus terecht: liefst elf projecten gingen van start. De motivering voor deze projecten en de maatschappelijke context waarin ze ontstonden worden weergeven in deel 2 van dit jaarverslag.

1. PROGRAMMA 'ENERGIE EN KLIMAAT: DEBAT IN VLAANDEREN'

Focus op mobiliteit en energiegebruik bij huishoudens

Het aandeel van de transportsector in de uitstoot van broeikasgassen is aanzienlijk. Technologische verbeteringen alleen kunnen die uitstoot wellicht niet verminderen. Zuinigere motoren bijvoorbeeld helpen niet als steeds meer voertuigen alsmaar meer kilometers afleggen. Met het project *Focus op mobiliteit en energiegebruik*, wil het viWTA inzicht verwerven in de factoren die bepalen welke mobiliteitsbehoeften de Vlaamse huishoudens hebben en hoe ze daaraan voldoen. Daarvoor zal de medewerking van het brede publiek nodig zijn. Dit inzicht kunnen we vervolgens vertalen in een ander beleid.
Het project *Focus op mobiliteit en energiegebruik* sluit aan op het project *Determinanten huishoudelijk energiegebruik* dat een onderdeel was van het onderzoeksprogramma *Energie en klimaat* (zie het Jaarwerkplan 2003-2004). In het project *Determinanten huishoudelijk energiegebruik* lag de focus op het energiegebruik binnen de woning. Het nieuwe projectvoorstel vult een lacune op in dat onderzoeksprogramma. Tegelijk is het een brug naar het domein mobiliteit, dat op zijn beurt raakpunten heeft met verkeersveiligheid, gezondheid en verkeersdoorstroming.

Toekomstverkenning energiesystemen – Vlaanderen 2050

Eén van de allergrootste uitdagingen voor de huidige generatie is op een duurzame manier de energievoorziening te garanderen voor de hele wereldbevolking en voor de toekomstige generaties. Vlaanderen ontsnapt niet aan die uitdaging. Het meerjarenproject *Toekomstverkenning energiesystemen Vlaanderen 2050* onderzoekt welk energiesysteem Vlaanderen over vijftig jaar zou moeten hebben en hoe we dat energiesysteem kunnen realiseren. De kern van dit project is een interactieve wisselwerking tussen energiedeskundigen en het brede publiek.

2. CYBERPESTEN BIJ JONGEREN IN VLAANDEREN

Pesten is een maatschappelijk fenomeen. Doordat informatie- en communicatietechnologie steeds verder doordringen in de samenleving, wordt nu ook elektronisch gepest. Iemand verspreidt valse geruchten via sms'jes, of start

een anonieme scheldpartij per e-mail. Sommige cyberpesters maken zelfs heuse websites om anderen te bekladden of lastig te vallen. Op vraag van de Commissie Cultuur, Jeugd, Sport en Media van het Vlaams Parlement lanceerde het viWTA een verkennend onderzoek rond cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen. Het project omvatte een literatuurstudie en een grootschalige bevraging bij Vlaamse jongeren.

3. E-DEMOCRATIE IN VLAANDEREN – STAKEHOLDERANALYSE

In 2004 voerde het viWTA een verkennende studie uit over e-democratie: het inzetten van de moderne informatie- en communicatietechnologie bij de democratische besluitvorming. Daaruit bleek dat de meeste waarnemers e-democratie situeren in een context van 'de kloof tussen burger en politiek' en 'de crisis van de representatieve democratie'. Van e-democratie wordt verwacht dat ze mee een oplossing biedt aan deze problematiek. Maar in Vlaanderen is de ervaring met e-democratie beperkt, zowel institutioneel als in het politieke veld, in de private sector, het middenveld en de academische wereld.

Een belangrijke maar onbeantwoorde vraag is bijvoorbeeld hoe het middenveld in Vlaanderen zich wenst te positioneren tegenover e-democratie. Hoewel er een vermoeden bestaat dat e-democratische processen weinig kans op slagen hebben als ze lijnrecht ingaan tegen de belangen van het middenveld, is hierover verder onderzoek nodig. Met het project *E-democratie in Vlaanderen - Stakeholderanalyse*, verruimt het viWTA deze vraag tot alle stakeholders - alle potentiële institutionele deelnemers én de individuele burgers. Het spreekt vanzelf dat dit project enige overlapping kent met de problematiek van de sociale en digitale inclusie.

E-democratie in Vlaanderen bestaat uit een kwantitatief en een kwalitatief onderzoek. De resultaten zullen dienen als input voor verder onderzoek en debat. Dit onderzoek is ook internationaal relevant: gelijksoortig onderzoek krijgt weinig zichtbaarheid, is thematisch verspreid en weinig bekend.

4. PLATTELAND MET TOEKOMST - EEN DUURZAME TOEKOMST VOOR HET PLATTELAND IN VLAANDEREN

Plattelandsontwikkeling, plattelandsbeleid en landbouw staan bovenaan de politieke agenda van het Vlaams Parlement. Denk maar aan de parlementaire resolutie over duurzame landbouw, de parlementaire hoorzittingen over het decreet op de duurzame landbouw en de beleidsbrief van minister-president Leterme. Maar het verwachtingspatroon van het brede publiek ten opzichte van het platteland, de landbouw en de voedselketen is de afgelopen decennia sterk geëvolueerd.

Platteland met toekomst is de eerste fase van een toekomstverkennend project over plattelandsontwikkeling en -beleid. Samen met de belangrijkste betrokkenen, onderzoekt het viWTA de parameters die hierin een rol kunnen spelen. Deze informatie zal ter beschikking worden gesteld van beleidsmakers, actoren uit het middenveld en/of het publiek.

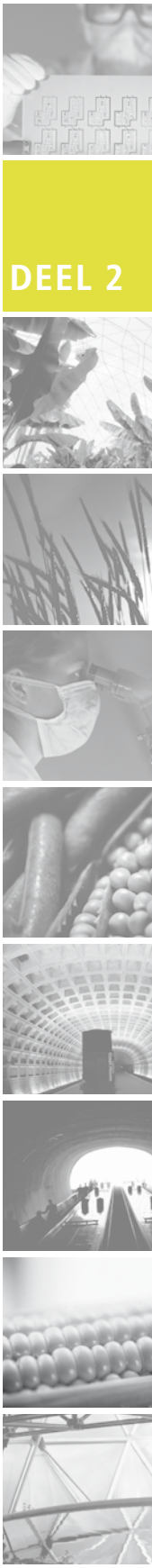

5. BLOOTSTELLING AAN NIET-IONISERENDE STRALEN IN HUIS

De mens wordt dagelijks blootgesteld aan straling. Bij het gebruik van huishoudelijke elektrische apparaten ontstaan immers elektrische en magnetische velden. Ook in de buurt van gsm-antennes, zendmasten van radio en tv en bij het gebruik van een gsm worden radiofrequente elektromagnetische golven opgewekt. Deze straling is niet-ionisserend. Maar of dergelijke niet-ioniserende straling op lange termijn een gezondheidseffect heeft, is nog niet eenduidig bewezen of weerlegd. Alarmerende en geruststellende studies spreken elkaar tegen. Er heerst dus verwarring en de ongerustheid groeit bij het publiek. Soms leidt dat tot irrationele angsten.
Met het project *Niet-ioniserende straling in huis*, wil het viWTA lacunes in kennis en regelgeving identificeren en de zoektocht naar antwoorden kaderen binnen een beargumenteerde benadering. Dit project behelst een inhoudelijk evenwichtige overzichtsstudie, die echter beperkt is in omvang. De studie kan de uitbouw van een wetgevend kader ondersteunen en helpen bij de formulering van maatregelen ter bescherming van de gebruikers.

6. RECURRENTE ACTIVITEIT – TECHNOLOGIE IN KAART

Nieuwe, innovatieve technologieën zijn geregeld het onderwerp van debat. Niet alleen in de samenleving maar ook in het Vlaams Parlement. Vaak valt het echter op dat de context ontbreekt of onvolledig is. Het debat draait dan rond één aspect of één toepassing van de technologie in kwestie. Het viWTA wil het Vlaams Parlement ondersteunen met informatie, zodat de parlementsleden dergelijke discussies in een breder kader kunnen plaatsen.
Daarom heeft het viWTA de *Technologie in Kaart*-aanpak ontwikkeld. Dat is een formule voor beperkte maar goed gedefinieerde onderzoeksprojecten. Hierin worden een technologie en haar toepassingsdomeinen bondig, begrijpelijk en volledig beschreven. Een *Technologie in kaart*-project geeft daarnaast duiding bij de rol, de houding en de opinies van de belanghebbende partijen en ze schetsen de maatschappelijke aspecten van de technologie. Het eindresultaat van een *Technologie in kaart*-project is een informatiemoment of middagdebat in en voor het Vlaams Parlement. Het onderzoeksproject kan vanzelfsprekend leiden tot verdere onderzoeksinitiatieven.

Nanotechnologie in kaart

De eerste *Technologie in kaart*-project is gewijd aan de nanotechnologie. In nanowetenschap en -technologie gaat het niet alleen om het verkleinen, het gaat ook om het bouwen - op de minuscule schaal - met atomen en moleculen. Nanotechnologie laat toe om nieuwe materialen te construeren met revolutionaire eigenschappen. Op deze schaal kunnen wetenschappers biologisch materiaal verbinden met kunstmateriaal. Zo zullen heel wat nieuwe producten en processen ontstaan, voor een brede waaier van sectoren en domeinen: van kleding tot waterzuivering, van auto's
tot medicijnen, van landbouw tot schoonheidsproducten. Experts voorspellen een haast oneindige rijkdom aan toepassingen. In dit project biedt het viWTA een overzicht van de kennis en expertise die in Vlaanderen aanwezig is. Maar elke medaille heeft een keerzijde. Volgens sommige experts is nanotechnologie niet zonder gevaar. Bovendien maakt ze ingrijpende maatschappelijke veranderingen mogelijk. Er zijn dus heel wat aandachtspunten denkbaar bij

de verdere ontwikkeling van nanowetenschap en -technologie in Vlaanderen.

Functionele voeding in kaart

Functionele voedingsmiddelen bevatten toegevoegde ingrediënten met een (beloofde) gezondheidsbonus. In de winkelrekken vindt de consument ontbijtgranen met extra mineralen, fruitsappen met toegevoegde vitaminen, cholesterolverlagende margarines of yoghurtdrankjes die natuurlijke bacteriën bevatten om de darmwerking te verbeteren. De vraag is of al deze beloften ook wetenschappelijk onderbouwd zijn? Of gaat het om verkooptrucs verpakt in een gezondheidsjasje?

Met het project *Functionele voeding in kaart*, onderzoekt het viWTA naast de zin en onzin van functionele voeding ook het belang van de sector op het vlak van onderzoek en industriële activiteiten in Vlaanderen.

7. ONDERSTEUNENDE PROJECTEN

Ondersteunende projecten zijn onderzoeksopdrachten, net als de gewone projecten. Ook zij zoeken naar het antwoord op een welomschreven vraag. Het doel is echter minder de onmiddellijke relevantie en veeleer de ondersteuning van de werking van het viWTA op langere termijn. Ondersteunende projecten helpen om duurzame kennisnetwerken op te bouwen, nieuwe methoden te ontwikkelen, de wetenschappelijke, politieke en maatschappelijke actualiteit te volgen en vooruit te kijken naar wat ons te wachten staat.

Bevraging van de Vlaamse parlementsleden

Er bestaan weinig gegevens over de kennis en de houding van Vlaamse parlementsleden ten aanzien van wetenschap en technologie, de maatschappelijke gevolgen ervan en het Vlaamse onderzoeks- en innovatiebeleid. Daarom werden een vragenlijst en analysemethode uitgewerkt om de Vlaamse parlementsleden hierover te bevragen. Het project moet leiden tot een beter inzicht in het denken van Vlaamse parlementsleden over de rol en impact van wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen in en op de samenleving. Door deze nieuwe inzichten zal het viWTA beter zijn opdracht voor het Vlaams Parlement kunnen vervullen.

Technologisch aspectenonderzoek over convergerende technologieën

De pas ontluikende convergentie van de nano-, bio-, ICT- en cognitieve wetenschappen – de zogenaamde NBIC-convergentie- stelt het technologisch aspectenonderzoek voor een bijzondere opgave. Het viWTA organiseerde , als voorzitter van het EPTA-netwerk in 2005, reeds een conferentie over deze NBIC-convergentie. Van de wetenschappelijke commissie STOA (Scientific and Technological Options Assessment) van het Europees Parlement kreeg het viWTA de opdracht om een workshop te organiseren met de Europese parlementaire gemeenschap en experts over convergerende technologieën en er aanbevelingen uit af te leiden m.b.t. de eventuele invloed op het Europese onderzoek. Het viWTA werkt voor dit project samen met het Rathenau Instituut (Nederland), dat de literatuurstudie op zich neemt.`

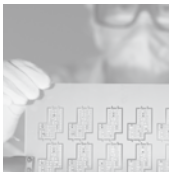

Participatieve methoden. Een gids voor gebruikers

De belangstelling voor publieksparticipatie groeit, niet alleen op de verschillende politieke niveaus die onze samenleving organiseren, maar ook in het middenveld en bij talrijke andere verenigingen en organisaties. Samen met de Koning Boudewijnstichting bracht het viWTA in december 2003 een Engelstalig praktijkgericht handboek uit over participatieve en prospectieve methoden. Vanwege zijn succes werd het Engelstalig handboek in de loop van 2005 herzien en heruitgegeven. Eind 2005 werd een volledige Nederlandse vertaling afgewerkt die in april 2006 zal verschijnen.

DEEL 3

VERLOOP VAN DE PROJECTEN

In 2004 sloot het viWTA negen onderzoeksprojecten af die in de jaren voordien gestart waren. Dat leidde tot niet minder dan twaalf adviezen aan het Vlaams Parlement. Ook 2005 werd door de viWTA-medewerkers met evenveel enthousiasme en werklust ingezet, al zal dat jaar de annalen ingaan als een jaar waarin vooral nieuwe projecten werden gestart, liefst elf in totaal. Naast de nieuwe projecten, werden vanzelfsprekend ook enkele lopende projecten voortgezet, met name de European Citizen's Deliberation (ECD) en Institutionalisation of Ethics in Science Policy (INES). Daarnaast sloot het viWTA in de loop van 2005 ook vier lopende of opgestarte onderzoeksprojecten af. Het zijn: Ethische en sociale aspecten van genetisch testen in Europa (EUROGENTEST), Nanotechnologie in kaart en de ondersteunende projecten Bevraging van parlementsleden en Participatieve methoden Een gids voor gebruikers. Van alle projecten waaraan viWTA-medewerkers in 2005 een bijdrage leverden, vindt u in deel 3 van dit jaarverslag, naast een informatiefiche ook een korte beschrijving van het verloop van het project.

VOLTOOIDE PROJECTEN

INFORMATIEFICHE

1. HET PROJECT 'ETHISCHE EN SOCIALE ASPECTEN VAN GENETISCH TESTEN IN EUROPA'

- **Projecttitel:** Ethical and Social Aspects of Genetic Testing Services: Issues and Possible Actions. A Technology Assessment Contribution to the EUROGENTEST Network of Excellence
- **Projectleiders:** Willy Weyns en Els Van den Cruyce
- **Projectmedewerker:** Stef Steyaert
- **Projectbeschrijving:** deze studie biedt een overzicht van de ethische en sociale aspecten van genetisch testen en genetische dienstverlening in Europa. Het project is een bijdrage aan het eerste werkjaar van het EUROGENTEST Network of Excellence. Dat netwerk maakt deel uit van de prioriteit 'Science and Society' van het zesde kaderprogramma van de Europese Unie.
- **Projectuitvoerders:** viWTA-team, in samenwerking met Danielle Bütschi Häberlin (auteur van het eindrapport) en Mark Hongenaert (Time-Out!, gespreksleider)
- **Projectperiode:** januari - november 2005
- **Mijlpalen:** 2 maart 2005 (Framingworkshop, Vlaams Parlement), 26 en 27 mei 2005 (Expertworkshop, IPTS), oktober 2005 (oplevering wetenschappelijk eindrapport)
- **Publicatie:** *Ethical and Social Aspects of Genetic Testing Services: Issues and Possible Actions. A Technology Assessment Contribution to the EUROGENTEST Network of Excellence*, Danielle Bütschi Häberlin, Brussel, viWTA, 71 p.
- **Kwaliteitscontrole:** Dit project werd onderworpen aan een peer review.

INFORMATIEFICHE

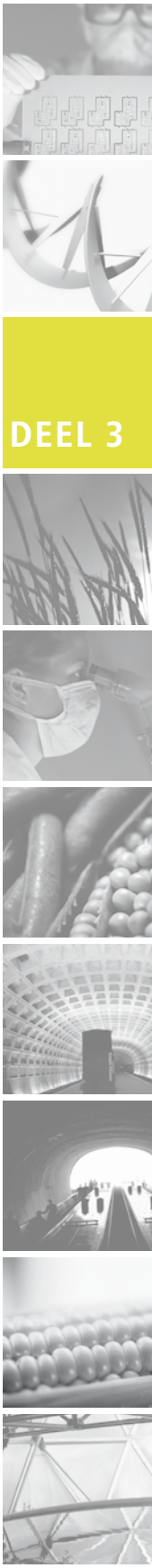

Situering: Mensen en hun genen

Het EUROGENTEST Network of Excellence, onder leiding van professor Jean-Jacques Cassiman, is een initiatief binnen het zesde kaderprogramma van de Europese Unie. Dit netwerk moet de kwaliteit van genetisch testen en genetische dienstverlening binnen Europa waarborgen en verbeteren. Het viWTA leverde een bijdrage aan het eerste jaar van dit vijfjaarprogramma, meer bepaald binnen het onderdeel Ethical, legal and social issues.
Dit onderzoek is gebaseerd op een interactief en interdisciplinair participatief proces waaraan deskundigen in het domein van de ethische en sociale implicaties van genetisch testen binnen Europa deelnamen. Het resultaat is een overzicht van maatschappelijke aspecten als toegankelijkheid en kwaliteit van genetische dienstverlening, het recht op (niet) weten, de problematiek van genetische databanken, designerbaby's, de vrije beschikbaarheid van genetische testen via het internet enzovoort. Deze studie biedt aanbevelingen voor verder onderzoek en mogelijke actiepunten voor stakeholders en beleidsmakers.

De begeleiding van het project

Dit project is uitgevoerd in opdracht van prof. Jean-Jacques Cassiman (Centrum voor Menselijke Erfelijkheid, KULeuven) en prof. Kris Dierickx (Centrum voor Bio-Ethiek en Recht, KULeuven). De organisatie was in handen van het viWTA. De expertbijeenkomsten werden extern opgevolgd door de onafhankelijke TA-expert Danielle Bütschi Häberlin. Zij schreef ook het eindrapport. Mark Hongenaert (Time-Out!) zorgde voor gespreksleiding en professionele begeleiding tijdens de workshops. Het viWTA kon ook rekenen op de logistieke steun van Dolores Ibarreta (Institute for Prospective Technological Studies, IPTS) tijdens de expertworkshop in Sevilla.

Projectverloop

Het project Ethische en sociale aspecten van genetisch testen omvatte verschillende fasen en was grotendeels gebaseerd op de inbreng van dertig internationale deskundigen in dit domein.

Definitie en framing van het project

Deskundigen uit de TA-wereld en experts van het EUROGENTEST Network of Excellence namen deel aan de framingworkshop op 2 maart 2005 in het Vlaams Parlement. Tijdens deze bijeenkomst werden de doelstellingen van het project afgebakend en aangescherpt.

Elektronische bevraging van deskundigen

Op basis van informatie die beschikbaar was op het internet en suggesties van deskundigen tijdens de framingworkshop, werd een lijst met negentig Europese projecten opgesteld die handelen over de ethische en sociale aspecten van genetisch testen en genetische dienstverlening. Rekening houdend met de onderwerpen, methodologie en geografische en institutionele context werden achttien projecten uitgekozen voor verder onderzoek. De projectleiders en verantwoordelijken hiervan werden elektronisch bevraagd. Het resultaat was een ruw overzicht van de meningen en standpunten terzake.

Internationale expertworkshop

Dit overzicht vormde de basis voor de discussies tijdens de internationale expertworkshop op 26 en 27 mei 2005 in het IPTS in Sevilla. Het viWTA kon binnen het EPTA-netwerk rekenen op de medewerking van tal van TA-experts. Daarnaast namen ook genetici, ethici, psychologen, sociologen, vertegenwoordigers van de bio-industrie, verzekeringsmaatschappijen en patiëntenorganisaties deel. De deskundigen vulden het overzicht aan en formuleerden aanbevelingen voor verder onderzoek en mogelijke initiatieven die kunnen genomen worden rond genetisch testen en genetische dienstverlening.

2. HET PROJECT 'NANOTECHNOLOGIE IN KAART

INFORMATIEFICHE

- **Projecttitel:** Nanotechnologie in kaart
- **Projectleiders:** Stef Steyaert en Els Van den Cruyce
- **Projectbeschrijving:** verkennende studie over de toepassingen en maatschappelijke aspecten van de nanowetenschap en de nanotechnologie in Vlaanderen.
- **Projectperiode:** oktober 2004 - juni 2005
- **Mijlpalen:** 20 juni 2005 (Middagdebat 'Wie het kleine niet eert...', Vlaams Parlement), 30 november 2005 (Voorstelling van het rapport en het kenniskompas aan de Commissie Economie, Werk en Sociale Economie van het Vlaams Parlement)
- **Publicatie:** *Dossier: Nanotechnologie Stand van zaken, Brussel, viWTA, 30 p.*
  Bevraging en debat over nanotechnologie en nanowetenschap in Vlaanderen, Rapport, Brussel, viWTA, 23 p.
  Kenniskompas: De toekomst van de nanotechnologie in Vlaanderen, Brussel, viWTA.
- **Kwaliteitscontrole:** Het dossier werd nagelezen door een onafhankelijke expert.

INFORMATIEFICHE

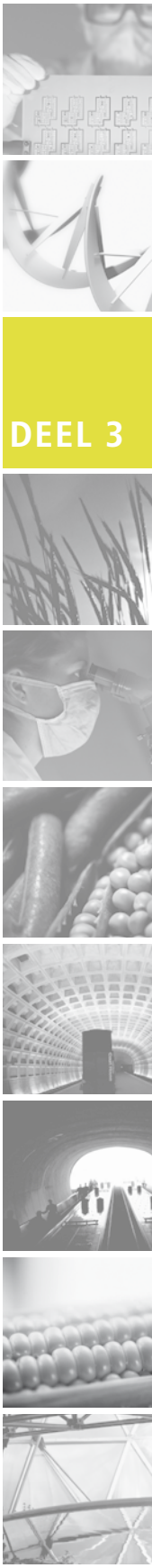

Situering: Een nieuwe projectaanpak

Het viWTA startte in 2004 met de nieuwe projectformule Technologie in kaart. Deze projectaanpak omvat een verkennende overzichtsstudie van het technologiedomein, een bevraging van experts en stakeholders en een middagdebat in het Vlaams Parlement. Het eerste Technologie in kaart-project nam de nanowetenschap en de nanotechnologie in Vlaanderen onder de loep. Alle publicaties met betrekking tot dit project werden op 30 november 2005 voorgelegd aan de commissie Economie, Werk en Sociale Economie van het Vlaams Parlement.

Projectverloop

Stand van zaken: Een kleine technologie met grote gevolgen

Heel wat Vlaamse hogescholen, alle Vlaamse universiteiten en de onderzoeksinstellingen VITO, IMEC en VIB verrichten nanowetenschappelijk en nanotechnologisch onderzoek. Nanowetenschap en nanotechnologie beloven namelijk heel wat interessante toepassingen voort te brengen. Sectoren als de chemische industrie, de elektronica-sector, de landbouw- en voedingswereld, de biomedische en de energiesector hebben groot belang bij de nieuwe ontwikkelingen in deze technologie.

Maar nanotechnologie baart ook zorgen. De integratie van kleine ICT-systemen in onze leefomgeving kan bijvoorbeeld een grote impact hebben op de privacy. Met het inbouwen van elektroden en chips in onze hersenen doet nanotechnologie bovendien de grens tussen de mens en zijn omgeving vervagen. Daarnaast wijzen NGO's als de Canadese ETC-groep op het gebrek aan kennis over de gevolgen op lange termijn van nanotechnologie. Het viWTA beschreef de toepassingen van deze nieuwe tak van de wetenschap, samen met de verwachte maatschappelijke impact, in het dossier Nanotechnologie: Stand van zaken.

Bevraging en debat over de nanotechnologie en de nanowetenschap in Vlaanderen

Op basis van het dossier organiseerde het viWTA een bevraging onder eenentwintig Vlaamse experts in de nanowetenschap en -technologie. De resultaten van deze enquête werden voorgesteld en bediscussieerd tijdens het middagdebat 'Wie het kleine niet eert... Nanotechnologie: Perspectieven voor Vlaanderen', op 21 juni 2005 in het Vlaams Parlement. Alle resultaten werden gebundeld in het rapport Bevraging en debat over de nanotechnologie en nanowetenschap in Vlaanderen.

3. HET ONDERSTEUNENDE PROJECT 'BEVRAGING VAN DE VLAAMSE PARLEMENTSLEDEN'

INFORMATIEFICHE

- **Projecttitel:** Bevraging van de Vlaamse Parlementsleden
- **Projectleiders:** Stef Steyaert
- **Projectbeschrijving:** kortlopend onderzoek waarin het viWTA peilde naar de kennis en houding van Vlaamse parlementsleden ten aanzien van wetenschap en technologie, de maatschappelijke gevolgen van ontwikkelingen in wetenschap en technologie, het Vlaamse onderzoeks- en innovatiebeleid en het viWTA.
- **Projectuitvoerders:** de uitvoering van het project was in handen van CESOR, een spin-offbedrijf van de TOR-onderzoeksgroep van de VUB (prof. dr. Mark Elchardus)
- **Projectperiode:** januari 2005 – mei 2005
- **Mijlpalen:** 14 juni 2005 (Voorstelling van het rapport in het Vlaams Parlement)
- **Publicatie:** *Bevraging van de Vlaamse Parlementsleden over wetenschap, technologie en innovatiebeleid.* Mark Elchardus, Michael Debusscher, Brussel, viWTA, 34 p.

INFORMATIEFICHE

Situering: Vlaams parlement doorgelicht

Er bestaan weinig gegevens over de kennis en de houding van de Vlaamse parlementsleden ten aanzien van wetenschap en technologie en de maatschappelijke gevolgen ervan. Voor een instituut als het viWTA is dit nochtans interessante informatie. Kennis hierover helpt het viWTA om in de keuze en uitvoering van projecten nog meer rekening te houden met de behoeften van de Vlaamse parlementsleden. In het onderzoek kwamen verschillende aspecten rond wetenschap en technologie aan bod: onderzoek en ontwikkeling, het Vlaamse innovatiebeleid en ook het viWTA zelf.

Projectverloop

Het uitvoerende team van CESOR besteedde in januari 2005 ruimschoots aandacht aan de achtergronddocumenten van zowel het viWTA (decreet, jaarwerkprogramma's, huishoudelijk reglement, onderzoeksrapporten,...) als van het Vlaams Parlement (reglement). In de daaropvolgende maand werd, in nauw overleg met het viWTA, de vragenlijst ontworpen. In maart 2005 werden 101 van de 124 Vlaamse parlementsleden mondeling bevraagd. Begin mei 2005 werden de resultaten van de bevraging verder kwalitatief uitgediept in een focusgroep met een zestal Vlaamse parlementsleden. Eind mei 2005 werden de resultaten van dit onderzoek bekendgemaakt.

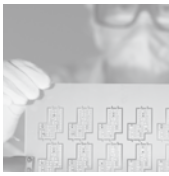

4. HET ONDERSTEUNEND PROJECT 'PARTICIPATIEVE METHODEN. EEN GIDS VOOR GEBRUIKERS'

INFORMATIEFICHE

- **Projecttitel:** Participatory Methods Toolkit. A practitioner's manual - Participatieve methoden. Een gids voor gebruikers

- **Projectleider:** Stef Steyaert

- **Projectbeschrijving:** het viWTA bracht in december 2003 een Engelstalig praktijkgericht handboek uit over participatieve en prospectieve methoden. Vanwege het succes werd het Engelstalige handboek in de loop van 2005 herzien en heruitgegeven (enkel digitaal), aangevuld met drie nieuwe methoden. Eind 2005 werd een volledige Nederlandse vertaling afgewerkt die begin 2006 verschijnt.

- **Projectteam:** vrijwel volledig interne uitvoering, in samenwerking met de Koning Boudewijnstichting, met ondersteuning van het Rathenau Instituut in Nederland, het Public Policy Forum in Canada en Global Voices in de USA. Nikki Slocum van UNO-CRIS redigeerde de Engelstalige herziene versie.

- **Projectperiode:** januari – december 2005

- **Publicatie:** *Participatory Methods Toolkit. A practitioner's manual.* Steyaert S., Lisoir H. (Red), Brussel, KBS-viWTA, 211 p.
  De Nederlandstalige uitgave zal verschijnen in april 2006.

INFORMATIEFICHE

Situering: een praktische handleiding voor publieksparticipatie

In december 2003 bracht het viWTA, in samenwerking met de Koning Boudewijnstichting, een Engelstalig praktijkgericht handboek uit over participatieve en prospectieve methoden. Het boek behandelt de opkomst en het belang van participatieve en prospectieve methoden en bakent het begrip verder af. Het reikt ook enkele criteria aan die de lezer in staat moeten stellen om een afweging te maken over welke methode wanneer is aangewezen. De hoofdmoot van het boek bestaat uit een reeks fiches waarin tien methoden uitvoerig worden toegelicht. Geen theorie, maar zeer concrete stappenplannen, checklists, controlelijsten, tips,...

Projectverloop

Alle 1.200 exemplaren van de eerste druk gingen in de loop van 2004 de deur uit. Het handboek werd in de loop van het jaar gebruikt ter ondersteuning van een aantal opleidingen in participatieve methoden. Zo werd het meegegeven aan de cursisten van de Training participatieve methoden die werd opgezet door de KBS. Ook de bijna 100 Vlaamse ambtenaren die deelnamen aan een studiedag van de Administratie Planning en Statistiek over expert- en stakeholderparticipatie ontvingen een exemplaar. Gezien het succes besliste het viWTA, samen met de KBS, tot een nieuwe verbeterde en vertaalde druk. In september 2005 was de volledig herziene en uitgebreide Engelstalige versie klaar. Drie nieuwe methoden werden toegevoegd: 21st Century Town Hall meeting, Deliberative Polling en Technologiefestival. Omwille van de kostprijs werd beslist de Engelstalige versie enkel digitaal ter beschikking te stellen. In oktober 2005 begon het werk aan de Nederlandse vertaling die vermoedelijk in april 2006 van de persen zal rollen.

Sommige zusterorganisaties in het buitenland hebben intussen ook beslist om het handboek in hun taal uit te brengen. Zo komt er onder meer een Duitstalige versie (verzorgd door de Oostenrijkse TA-organisatie) en zijn er zelfs plannen voor een Chinese uitgave.

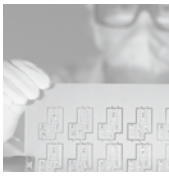

DEEL 3

DOORLOPENDE PROJECTEN

5. HET PROJECT 'HET MENSELIJK BREIN TER DISCUSSIE'

INFORMATIEFICHE

- **Projecttitel:** Meeting of Minds. European Citizens Deliberation on Brain Sciences

- **Projectleiders:** Stef Steyaert en Willy Weyns

- **Projectmedewerker:** Els Van den Cruyce, Peter Graller (viWTA). Met de onderzoeksgroep SMIT van de VUB werd een uitwisselingsovereenkomst gesloten waardoor Alice Frangoulis, onderzoeksassistent aan de VUB, één dag per week meedraaide in het projectteam van het viWTA en ervaring opdeed met de organisatie van participatieve processen.

- **Projectbeschrijving:** het viWTA neemt deel aan een Europees project (9 landen, 11 partners) dat tot doel heeft adviezen te formuleren over de ontwikkelingen in het brede domein van hersenwetenschappen.
  De werkvorm daartoe is een Europees publieksforum met een panel bestaande uit 126 burgers uit 9 landen.
  Het viWTA is samen met de Waalse partner (Spiral, Universiteit van Luik) verantwoordelijk voor het Belgische luik. In het kader van dit internationale project werd in de loop van 2005 een volwaardig Vlaams publieksforum ingericht over hersenwetenschappen (publieksweekend eind oktober 2005). Het eerste weekend van juni kwamen de 9 nationale burgerpanels in Brussel samen voor de eerste Europese Conventie.

- **Facilitering:** Luk Dewulf (Kessels-Smits) en Mark Hongenaert (Time-out!). Lute Van Duffel (Radio 1) verzorgde de gespreksleiding tijdens het publieke weekend in het Vlaams Parlement.

- **Projectperiode:** februari 2004 – oktober 2006

- **Publicaties:** *Informatiebrochure: Meeting of Minds. Verhalen, feiten en kwesties over hersenwetenschappen.* Raeymaekers Peter, Rondia Karin en Slob Marjan. Brussel-Den Haag, viWTA en Rathenau instituut, 50 p.
  Publieksforum Hersenwetenschappen, Eindrapport van het publiekspanel. Brussel, viWTA, 36 p.

- **Kwaliteitscontrole:** grondige en voortdurende evaluaties werden doorgevoerd, zowel binnen (door Alison Mohr, Universiteit van Westminster) als buiten het consortium (door Ortwinn Renn, Dialogik).
  Van beide evaluaties zal in oktober 2006 een eindrapport gepubliceerd worden.

INFORMATIEFICHE

Situering: hersenen kennen geen grenzen

Hoe kunnen we al de nieuwe kennis die het hersenonderzoek genereert, op een goede manier benutten? Die vraag staat centraal in dit internationale project waaraan elf partners uit negen landen deelnemen. Onder hen TA-instellingen (Denemarken, Nederland en Vlaanderen), wetenschapsmusea (Groot-Brittannië, Duitsland, Frankrijk en Italië), een foresight-instituut (Griekenland) en universiteiten (Groot-Brittannië, Wallonië, Hongarije). Het initiatief voor deze samenwerking lag bij de Koning Boudewijnstichting (KBS), die ook de coördinatie op zich nam. Samen schreven deze partners een voorstel dat eind november 2004 definitief werd goedgekeurd door de Europese Commissie (Zesde kaderprogramma, luik 'Science and Society'). De financiering van dit project bestond enerzijds uit Europese onderzoeksfondsen, anderzijds uit een dotatie van de KBS. De deelnemende partners waren zelf verantwoordelijk voor eigen personeelskosten.

Het viWTA is samen met Spiral, een onderzoeksinstelling van de Universiteit van Luik, verantwoordelijk voor het Belgische deel. De motivatie om aan dit grote project te participeren is duidelijk: naast technologisch aspectenonderzoek, behoort ook wetenschappelijk aspectenonderzoek tot de opdracht van het viWTA. In dit project krijgt het viWTA een unieke kans om binnen een pril wetenschapsdomein als neurowetenschappen denkwerk te verrichten en informatie te verzamelen over de maatschappelijke aspecten ervan. Een bijkomend argument voor het viWTA was dat dit in belangrijke mate gebeurde op basis van publieks-, expert- en stakeholderparticipatie. Bovendien garandeert het projectontwerp dat de Vlaamse resultaten ook op het Vlaamse beleidsniveau kunnen gevaloriseerd worden.

De begeleiding van het project

Het viWTA laat zijn projecten op scharniermomenten begeleiden door externe experts. De begeleidingscommissie van dit project bestaat uit Rik Achten (neuroloog, Universiteit Gent), Irina Cleemput (Federaal Kenniscentrum Gezondheidszorg), Mieke Craeymeersch (Similis, Vlaamse federatie familie van geesteszieken) en Christine Van Broeckhoven (Labo Moleculaire Genetica, Universiteit Antwerpen).

Het organiserend comité bestaat uit Robby Berloznik (directeur viWTA), Jean-Jacques Cassiman (lid Raad van Bestuur viWTA), Stef Steyaert (onderzoeker viWTA) en Willy Weyns (onderzoeker viWTA).

Projectverloop

De kern van het project is een Europees publiekspanel bestaande uit 126 leden, veertien uit elk deelnemend land. Het Belgische panel is samengesteld uit zeven afgevaardigden uit het Vlaamse panel (dat zelf ook bestaat uit veertien leden) en zeven uit het Waalse panel. Het proces begon met een nationale bijeenkomst op 29 en 30 april 2005 in Ittre. De deelnemende burgers konden met elkaar en met het proces kennismaken. Deze vergadering bereidde hen ook voor op de eerste Europese bijeenkomst die plaatsgreep op 3, 4 en 5 juni 2005. Tijdens deze Europese bijeenkomst debatteerden de 126 Europese burgers, op basis van zes goed gedocumenteerde gevalstudies (bv. ADHD, depressie, Alzheimer,...). Ze onderzochten welke thema's en vragen rond hersenwetenschappen hen bezighielden. Dit werk resulteerde in een lijst met zes kernthema's: regulering en controle, normaliteit

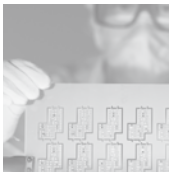

DEEL 3

versus diversiteit, publieksinformatie, druk vanuit economische belangen, gelijke toegang tot behandeling en keuzevrijheid. Elk van deze thema's werd gestoffeerd met een lijst van vragen. De thema's en de vragen werden door elk nationaal panel mee naar huis genomen. Op 23, 24 en 25 september 2005 diepten het Vlaamse en Waalse panel deze thema's en vragen verder uit tijdens het werkweekend in Koksijde. Het resultaat was voor elk thema een lijst met vijf tot acht zeer goed geformuleerde vragen, gericht aan een vijftiental referentiepersonen. Deze referentiepersonen werden op 21, 22 en 23 oktober in het Vlaams parlement uitgenodigd om samen met het panel publiekelijk van gedachten te wisselen over de thema's en vragen. Op basis van deze interactie schreef het Vlaamse panel zijn eindrapport met conclusies en aanbevelingen voor het Vlaams Parlement. Dit rapport werd op donderdag 27 oktober 2005 overhandigd aan de heer Norbert De Batselier, de voorzitter van het Vlaams Parlement.

Tijdens de tweede Europese bijeenkomst in januari 2006 zullen alle deelnemende panels hun respectieve resultaten vergelijken en bespreken. Waarover zeggen ze hetzelfde? Waar zitten de verschillen? Hoe verklaren ze deze verschillen en wat leren ze daaruit? Ook die discussie zal uitmonden in een aantal conclusies en aanbevelingen. Deze zullen aan de Europese Commissaris voor Wetenschapsbeleid en het Europees Parlement worden overhandigd.

Het viWTA leverde een aanzienlijke bijdrage tot het vormgeven van de participatieve aanpak voor dit project. Dat gebeurde tijdens de bijeenkomsten van het zogeheten *Steering Committee*, waarin alle project-verantwoordelijken zitting hadden en tijdens werkvergaderingen van een speciaal samengestelde *Method Group*. Deze bijeenkomsten waren gespreid over het ganse jaar.

6. HET PROJECT 'FOCUS OP MOBILITEIT EN ENERGIEGEBRUIK BIJ HUISHOUDENS'

INFORMATIEFICHE

- **Projecttitel:** Focus op mobiliteit en energiegebruik bij huishoudens
- **Projectleiders:** Donaat Cosaert en Stef Steyaert
- **Projectbeschrijving:** Dit project spitst zich toe op de energie die gezinnen gebruiken voor hun mobiliteit. Het project sluit aan bij een eerdere studie rond het energiegebruik binnen de woning (zie jaarverslag 2004 – deel 4.4 'Determinanten huishoudelijk energiegebruik').
  Het onderzoek startte met de analyse van een verklaringsmodel voor het gedrag van personen en gezinnen met betrekking tot het energiegebruik en hun mobiliteit. Ook werd een overzicht aangelegd van de relevante literatuur. De hieruit geselecteerde elementen werden getoetst en aangevuld met bevindingen uit focusgroepen en een rollenspel.
- **Projectuitvoerders:** Tim Asperges (Instituut voor Mobiliteit - UHasselt en coördinator van het consortium, met inbreng van Bert Willems) en Marjan de Jong, Annick Gommers (Resource Analysis met inbreng van Els Vanthournout, Jan Vincke en Wouter Verheyen)
- **Projectperiode:** juni 2005 – voorjaar 2006
- **Mijlpalen:** 13 en 27 september 2005 (twee sessies focusgroepen in Brussel en Galmaarden), 5 oktober 2005 (rollenspel energieparlement in het Vlaams Parlement in Brussel), 3 februari 2006 (rondetafel met experts in het Vlaams Parlement in Brussel)
- **Publicaties:** het eindrapport is voorzien voor midden 2006.
- **Kwaliteitscontrole:** dit project zal in het voorjaar van 2006 aan een peer review worden onderworpen.

INFORMATIEFICHE

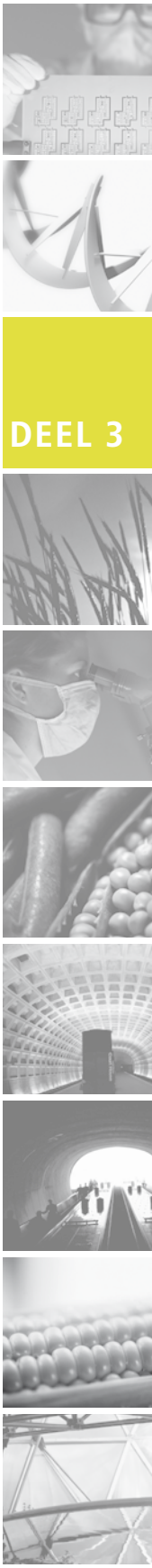

Situering: Mobiliteit tegen (w)elke prijs

Steeds meer voertuigen leggen alsmaar meer kilometers af. Ze verbruiken niet alleen kostbare fossiele brandstoffen, ze vormen tevens een belangrijke bron van broeikasgassen. Enkel technologische verbeteringen zullen niet volstaan om het aandeel van het transport in de uitstoot van broeikasgassen terug te dringen. Ook verandering van gedrag zal nodig zijn.

De motivatie van personen om een verplaatsing te maken of om een bepaald vervoermiddel te kiezen, vormt de rode draad doorheen dit onderzoek. Afhankelijk van het motief van de verplaatsing (werken, winkelen, vakantie, recreatie) wegen sommige factoren (als kostprijs, tijd, veiligheid) in die keuze zwaarder door dan andere. Aan verschillende motieven voor verplaatsing hangt blijkbaar een bepaald gewoontegedrag. Als de determinanten van elk type van verplaatsing achterhaald zijn, kan de overheid hierop effectiever inspelen en er misschien in slagen om het hoge energiegebruik van het personenvervoer succesvol te reduceren.

De bedoeling van dit project is dan ook nieuwe inzichten te verwerven in de mobiliteitsbehoeften en het gedrag van de Vlaamse huishoudens. Op termijn moeten die inzichten worden vertaald in een aangepast beleid.

De medewerking van het brede publiek zal hierin nodig zijn.

Vandaag behoren energie en mobiliteit tot gescheiden bevoegdheidsdomeinen. Dat is over de hele lijn zichtbaar, van Parlement tot administratie. Dit project is een eerste aanzet om die scheiding te overstijgen. Bovendien heeft het project talrijke raakpunten met beleidsaspecten als verkeersveiligheid, gezondheid, een vlotte verkeersdoorstroming,...

De begeleiding van het project

Het viWTA laat zijn projecten op scharniermomenten begeleiden en eventueel bijsturen door externe experts. De begeleidingscommissie van dit project bestaat uit Veerle Beyst (ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Milieu en Energie van de administratie Planning en Statistiek APS), Dirk Lauwers (UGent en IRIS Consulting), Kris Peeters (schepen van de gemeente Herentals), Hans Tindemans, (Bond Beter Leefmilieu – BBL), Joeri Van Mierlo (VUB-ETEC), Greet Van Laer (AMINAL - cel Lucht) en Caroline Vermeulen (ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie ANRE).

Het organiserend comité bestaat uit Ilse Loots (lid van de Raad van Bestuur van het viWTA), Nik van Larebeke (lid van de Raad van Bestuur van het viWTA), Robby Berloznik (directeur viWTA), Donaat Cosaert (onderzoeker viWTA) en Stef Steyaert (onderzoeker viWTA).

Projectverloop

Het project kan in drie grote fasen worden onderverdeeld: het opstellen van een gedragsmodel en inventariseren van de bestaande literatuur, het bepalen van de diverse gedragsdeterminanten, aangevuld met gegevens uit focusgroepen en een rollenspel, en een rondetafel met experts.

Gedragsmodel

Het conceptueel milieugedragsmodel werd ontwikkeld door het Nederlandse Sociaal en Cultureel Planbureau.
Het model vertrekt van de overtuiging dat mensen voor een milieuvriendelijk gedragsalternatief kiezen wanneer ze dat willen én kunnen. Het gebruikte model gaat ervan uit dat gezinnen een beredeneerde keuze maken tussen energievriendelijke gedragsalternatieven, op basis van drie overwegingen: persoonlijke mogelijkheden, aanbod en motivatie. Daarnaast zijn er ook nog de sociaal-economische kenmerken van het individu die een onrechtstreekse invloed hebben op het keuzegedrag.
Naast het begrijpen van de manier waarop er voor een bepaald gedrag gekozen wordt, is het ook van belang om te weten hoe specifiek gewoontegedrag ontstaat. Verplaatsingen die regelmatig worden gedaan met steeds hetzelfde transportmiddel, zijn immers moeilijker te wijzigen. Er wordt dan geen afweging meer gemaakt van aanbod, kostprijs, comfort en andere determinanten (Dahlstrand & Biel, 1997).

Focusgroepen

Om de determinanten die uit de literatuurstudie werden geselecteerd te toetsen en te vervolledigen met ervaringskennis, werd gekozen voor een opzet met focusgroepen. Focusgroepen bieden de mogelijkheid om het belang van diverse determinanten te bepalen, inzicht te krijgen in de bereidheid het gedrag te wijzigen en maatregelen te identificeren die een gewenst effect kunnen hebben.
Voor de samenstelling van de focusgroepen werden een groep uit een niet-stedelijke omgeving en een groep uit een stedelijke omgeving samengebracht. De eerste twee, inhoudelijk identieke sessies werden apart georganiseerd.
De derde sessie werd voor beide groepen samen georganiseerd en had de vorm van een fictief energieparlement.

Rondetafel

Tot slot zal begin 2006 een groep experts worden verzameld tijdens een rondetafel om de beleidsaanbevelingen van de focusgroepen te bundelen tot een beleidsplan. Dat moet bestaan uit een evenwichtige en vernieuwende set van acties.

Het viWTA zal midden 2006 beleidsadviezen formuleren op basis van dit project.

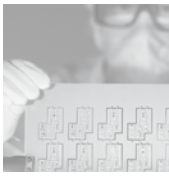

DEEL 3

7. HET PROJECT 'TOEKOMSTVERKENNING ENERGIESYSTEMEN – VLAANDEREN 2050'

INFORMATIEFICHE

- **Projecttitel:** Toekomstverkenning energiesystemen – Vlaanderen 2050

- **Projectleiders:** Donaat Cosaert en Stef Steyaert

- **Projectbeschrijving:** er zijn heel wat onzekerheden rond de toekomst van het energiesysteem (energievoorziening, klimaatprognoses, nieuwe technologieën ...). In dit project worden toekomstscenario's ontwikkeld via een interactief proces tussen burgers en deskundigen. Het ideeënkader voor dit project is uitgewerkt tijdens een definitieworkshop met een panel van deskundigen op 26 en 27 januari 2005. Deze sessie was tevens de afsluiting van de eerste fase (zie jaarverslag 2004 – deel 4.5 op de pagina's 48 tot 50). De resultaten van het gehele project zullen in eerste instantie een bijdrage leveren aan een breed gedragen visievorming. In tweede instantie zal de oefening leiden tot het uittekenen van paden en mijlpalen. Deze kunnen vertaald worden in beleidsaanbevelingen om het debat over post-Kyoto-maatregelen te voeden.

- **Projectuitvoerders:** Jim Baeten (tri.zone, coördinator van het consortium), Mark Hongenaert (Time-Out!), Lieve Goorden, Aviel Verbruggen en Johan Couder (Studiecentrum Technologie, Energie en Milieu STEM - UAntwerpen), Erik Laes (Programme for Integration of Social Aspects - SCK) m.m.v. Kristof Clerix (copywriter)

- **Projectperiode:** juli 2005 – december 2006

- **Mijlpalen:** 26 en 27 januari 2005 (definitieworkshop door een expertpanel voor het project toekomstverkenning), 2 en 3 december 2005 (eerste weekend met een burgerpanel), in de periode van januari tot juli 2006 (bijeenkomsten van panels bestaande uit burgers, experts of een mix uit beide groepen, al dan niet aangevuld met deelnemers aan de definitieworkshop)

- **Publicaties:** *Energie Ahoy!* , informatiebrochure voor de deelnemers aan het burgerpanel (intern document).

- **Kwaliteitscontrole:** Dit project zal eind 2006 aan een peer review worden onderworpen.

INFORMATIEFICHE

Situering: energie voor morgen

Dit meerjarenproject onderzoekt welk energiesysteem Vlaanderen over dertig tot vijftig jaar moet hebben en hoe we dat energiesysteem kunnen realiseren. De huidige fase steunt op participatie van burgers, experts en stakeholders. Uit dit interactieve proces zal een 'bij voorkeur gewenst toekomstbeeld' worden geselecteerd. Dit scenario zal vertaald worden naar keuzen die nu gemaakt moeten worden.

De toekomstverkenning energiesystemen heeft betrekking op een complex maatschappelijk transformatieproces van lange duur. Het voorwerp van verkenning is complex omdat het enerzijds over de toekomst gaat (het tijdsbestek van een generatie) en anderzijds om een ingewikkeld systeem dat onderhevig is aan talrijke factoren die met elkaar gerelateerd zijn. De oefening beperkt zich bovendien niet tot de energiehuishouding maar omvat eveneens elementen van een toekomstige samenleving in een geglobaliseerde wereld.

De resultaten van dit project dragen bij tot een breed gedragen visievorming. Dit project wil richtingwijzers aanreiken voor het energiedebat op lange termijn. Daarbij wordt rekening gehouden met diverse onzekerheden rond energievoorziening, de ecologische draagkracht, de financiële aspecten en het maatschappelijke draagvlak.

De begeleiding van het project

Het viWTA laat zijn projecten op scharniermomenten begeleiden en eventueel bijsturen door externe experts.
De begeleidingscommissie van dit project bestaat uit Annemie Bollen (SERV - cel Milieu en Energie), Peter De Smedt (afdeling Omgevingsanalyse van administratie Planning en Statistiek APS), Bert De Wel (MinaRaad), Johan Driesen (Energie Instituut KULeuven), Kathleen Mariën (Voka - Vlaams Economisch Verbond VEV), Jo Neyens (Organisatie voor Duurzame Energie ODE-Vlaanderen), Luc Van Nuffel (Electrabel - Directie Regulering en Europese Zaken) en Tom Willems (Studiedienst ACV Adviseur Milieu, Energie en DO)

Het organiserend comité bestaat uit Bernard Mazijn (lid van de Raad van Bestuur van het viWTA), Eloi Glorieux (lid van de Raad van Bestuur van het viWTA), Robby Berloznik (directeur viWTA), Donaat Cosaert (onderzoeker viWTA), Stef Steyaert (onderzoeker viWTA), Els Van den Cruyce (onderzoeksmedewerker viWTA).

Projectverloop

Het viWTA laat gewone Vlamingen visies en scenario's ontwikkelen voor een systeembenadering van de energie-voorziening voor een dicht bevolkte en hoog geïndustrialiseerde regio als Vlaanderen binnen Noord-West-Europa met een tijdshorizon van bijna vijftig jaar. Deze visies worden getoetst en ontwikkeld in voortdurende interactie met energie-experts. Het project kent dan ook een belangrijke chronologische opbouw.

De Vlaamse burger krijgt een prominente rol in deze verkenning. De burger stuurt immers via zijn levensstijl en gedrag grotendeels de energievraag. Ook de maatschappelijke keuzen die hij maakt aan de aanbodzijde (keuze van bronnen, technologieën) zullen bepalend zijn voor de inrichting van de Vlaamse energievoorziening. Het is daarom aan de burger om tijdens dit interactieve leerproces antwoorden te zoeken op twee vragen: Welke mogelijke energietoekomsten voor Vlaanderen willen burgers in overweging nemen? Welk van die toekomstscenario's ervaren ze als meest zinvol en wenselijk?

DEEL 3

In de zoektocht naar antwoorden op beide vragen vertrokken de burgers tijdens hun eerste werkweekend op 2 en 3 december 2005 van de eigen leefomgeving en levensstijl, hun dagelijkse ervaringen en praktijken (wonen, werken, zich verplaatsen, winkelen, zich ontspannen, ...) en hoe die in verband staan met energie.

Tijdens het vervolg van dit project zal hun kennis/perspectief als complementair beschouwd worden aan die van de experts en stakeholders. Terwijl deskundigen en stakeholders naar energie kijken vanuit een bepaalde expertise of vanuit een specifiek maatschappelijk belang, wordt de groep deelnemende Vlamingen hier effectief aangesproken in de rol van 'burger'. Zij krijgen in diverse levenssferen (consument, werknemer, bewoner, sporter, ...) te maken met energie. Van hen kan verwacht worden dat ze over de grenzen van die praktijken heen een afweging maken van verschillende perspectieven en van het publiek belang.

Het viWTA zal begin 2007 beleidsadviezen formuleren op basis van dit project.

8. HET PROJECT 'CYBERPESTEN BIJ JONGEREN IN VLAANDEREN'

INFORMATIEFICHE

- **Projecttitel:** Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen.
- **Projectleider:** Robby Deboelpaep
- **Projectmedewerkers:** Stef Steyaert en Els Van den Cruyce
- **Projectbeschrijving:** in opdracht van de Commissie Cultuur, Jeugd, Sport en Media van het Vlaams Parlement wordt een verkennend onderzoek uitgevoerd rond cyberpesten (pesten via ICT-technologie) bij jongeren in Vlaanderen.
- **Projectuitvoerders:** Universiteit Antwerpen (promotor: prof. Heidi Vandebosch; copromotoren: prof. Dimitri Mortelmans en prof. Michel Walrave, onderzoekster Katrien Van Cleemput)
- **Projectperiode:** juni 2005 – februari 2006
- **Publicatie:** Het eindrapport zal gepubliceerd worden in april 2006.
- **Kwaliteitscontrole:** Dit project zal in 2006 worden onderworpen aan een peer review

INFORMATIEFICHE

Situering: van plaagmail tot pestsite

Er worden signalen opgevangen dat bij jongeren, naast het klassieke pesten, steeds meer wordt gepest via informatie- en communicatietechnologie (bijvoorbeeld via het internet of de gsm). Dit cybergetreiter dringt diep door in de privésfeer. Er is over dit fenomeen zeer weinig internationaal onderzoek verricht en totnogtoe werd in Vlaanderen evenmin onderzoek terzake uitgevoerd. Uit een beperkte Nederlandse studie blijkt echter dat tieners elkaar grover en ongeremder pesten via het internet dan in het gewone leven.

Op vraag van de Commissie Cultuur, Jeugd, Sport en Media van het Vlaams Parlement (art. 87 bis van het Reglement van het Vlaams Parlement), werd een verkennend onderzoek gestart naar dit fenomeen bij Vlaamse jongeren. Een schriftelijke bevraging van een representatieve steekproef van Vlaamse jongeren uit het vijfde en zesde leerjaar van het basisonderwijs en uit alle graden van het middelbaar onderwijs moet een beeld opleveren van hoe ver cyberpesten is doorgedrongen bij de Vlaamse jongeren, wat de aard is van cyberpesten (o.m. of er verschillen of gemeenschappelijke kenmerken zijn met klassiek pesten) en welke specifieke karakteristieken en verklaringen er zijn. De studie moet eveneens een aantal aanbevelingen bevatten voor verder onderzoek of elementen die meegenomen moeten worden bij remediërend onderzoek of remediërend beleid.

Begeleiding van het project

Het viWTA laat zijn projecten op scharniermomenten begeleiden en eventueel bijsturen door externe experts.
De begeleidingscommissie van het project 'cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen' bestaat uit Bern Martens (Katholieke Hogeschool Leuven), Elke Wandelseck (Raad voor Ouders van het Gemeenschapsonderwijs), Gie Deboutte (coördinator Project Verbondenheid, lid Vlaams OverlegPlatform Pesten, KULeuven), Karin Lemmens (Vlaamse Confederatie van Ouders en Oudervereningingen), Lieven De Rijcke (Kinderrechtencommissariaat), Marianne Bogaert (Educatieve vereniging voor ouderwerking in het officieel onderwijs), Michel Van Laere (ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, departement Onderwijs) en Stefaan Hendrickx (Onderzoeks- en informatiecentrum van de verbruikersorganisaties – project SaferInternet).

Projectverloop

De opdracht werd in juni 2005 gegund aan de Universiteit Antwerpen (onderzoeksgroep onder leiding van prof. dr. Heidi Vandebosch). Volgende onderdelen zijn voorzien in het project (afwerking in 2006): literatuurstudie inclusief lijst van onderzoeksvragen, kwantitatieve bevraging en analyse (representatieve steekproef jongeren), eindrapport en aanbevelingen.
De literatuurstudie werd opgeleverd in september 2005. De bevraging had plaats in oktober 2005. Het eindrapport is voorzien voor april 2006.

DEEL 3

9. HET PROJECT 'E-DEMOCRATIE IN VLAANDEREN. STAKEHOLDERANALYSE'

INFORMATIEFICHE

- **Projecttitel:** E-democratie in Vlaanderen. Stakeholderanalyse.
- **Projectleider:** Robby Deboelpaep
- **Projectmedewerkers:** Stef Steyaert, Robby Berloznik en Donaat Cosaert
- **Projectbeschrijving:** de opdracht omvat een stakeholderanalyse naar e-democratie in Vlaanderen. Het betreft een onderzoek (kwalitatieve en kwantitatieve analyse) naar hoe de 'civiele maatschappij' in Vlaanderen staat tegenover de huidige en potentiële processen en mogelijkheden van e-democratie. Met civiele maatschappij worden in dit project het georganiseerde (institutionele) middenveld en de niet-georganiseerde (de individuele of de ad hoc verenigde) burger, de media en de politici bedoeld.
- **Projectuitvoerders:** Indigov bvba uit Leuven (zaakvoerder: Jo Steyaert)
- **Projectperiode:** juni 2005 – juni 2006
- **Publicaties:** Het eindrapport is voorzien voor juli 2006.
- **Kwaliteitscontrole:** Dit project zal in 2006 onderworpen worden aan een peer review.

INFORMATIEFICHE

Situering: democratie via muis en klavier

In 2004 heeft het viWTA een verkennende studie over e-democratie uitgevoerd (zie jaarverslag 2004). Daaruit bleek dat de meeste waarnemers de e-democratie situeren in de context van de 'crisis van de representatieve democratie' en de 'kloof tussen burgers en politiek'. De e-democratie zou volgens vele auteurs deze problemen mee kunnen verhelpen.

De ervaring met en het onderzoek naar e-democratie zijn in Vlaanderen echter beperkt. Een van de voornaamste onderzoeksbevindingen uit de verkennende studie is de vraag hoe het Vlaamse middenveld tegenover e-democratie staat. De verkennende studie uit het vermoeden dat e-democratische processen weinig kans op slagen hebben als ze lijnrecht ingaan tegen de belangen van het middenveld.

Het viWTA heeft in dit vervolgproject de vraagstelling uitgebreid tot de belanghebbenden ('stakeholders') van participatieve democratie en e-democratie in het bijzonder. Naast het middenveld, wordt ook gepeild bij de (niet-georganiseerde) burger, pers en media en bij de politici (politieke partijen) zelf.

Begeleiding van het project

Het viWTA laat zijn projecten op scharniermomenten begeleiden en eventueel bijsturen door externe experts. De begeleidingscommissie van het project 'E-democratie in Vlaanderen. Stakeholderanalyse' bestaat uit: Herman Callens (Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten), Jean-Claude Burgelman (Institute for Prospective Technological Studies, Joint Research Centre, Europese Commissie), Kris Van den Bremt (Vlaams Parlement, Algemeen Secretariaat, De Kracht van je stem), Lieven Raes (ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Coördinatiecel Vlaams e-government), Linda Boudry (ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, project "Thuis in de Stad"), Marc Le Bruyn (Vlaams Parlement, Algemeen Secretariaat, Directie Decreetgeving), Rudi Vansnick (Internet Society Belgium)
Saïda Sakali (Koning Boudewijnstichting) en Wim Van Roy (De Wakkere Burger).

Het organiserend comité bestaat uit Paul Lagasse (lid van de Raad van Bestuur van het viWTA), Freddy Mortier (lid van de Raad van Bestuur van het viWTA), Robby Berloznik (directeur viWTA) en Robby Deboelpaep (opdrachthouder viWTA).

Projectverloop

De opdracht werd in oktober 2005 gegund aan de firma Indigov b.v.b.a. Volgende onderdelen zijn voorzien in het project: literatuurstudie (complementair aan de verkennende studie uit 2004), sociale kaart stakeholders, kwalitatieve bevraging en analyse van de stakeholders, kwantitatieve (representatieve steekproef burgers, rechtstreekse bevraging andere stakeholders) bevraging en analyse, eindrapport en aanbevelingen. Het eindrapport wordt afgewerkt in 2006.

10. HET PROJECT 'PLATTELAND MET TOEKOMST'

INFORMATIEFICHE

- **Projecttitel:** Platteland met toekomst
- **Projectleider:** Willy Weyns
- **Projectmedewerker:** Stef Steyaert
- **Projectbeschrijving:** haalbaarheidsstudie voor het opstellen van een instrument om de voorbereiding van plattelandsbeleid in Vlaanderen te ondersteunen. Het instrument is een wiskundig simulatiemodel dat het effect van gekozen beleidsmaatregelen op alle dimensies van het platteland-in-ontwikkeling aanschouwelijk maakt. Eens de haalbaarheid aangetoond kan in een opvolgproject (desgewenst) het eigenlijke model gebouwd worden.
- **Projectuitvoerders:** Prof. Georges Allaert, Hans Leinfelder en Sofie Deberdt van de Afdeling Mobiliteit en Ruimtelijke planning (AMRP) van de Universiteit Gent en Jan Vincke van Resource Analysis, Antwerpen (in onderaanneming)
- **Projectperiode:** juli 2005 tot februari 2006
- **Mijlpalen:** 1 februari en 31 mei 2005 (Gedachtewisselingen met de subcommissie bevoegd voor Plattelandsbeleid)

INFORMATIEFICHE

Situering: platteland in volle ontwikkeling

Plattelandsontwikkeling, plattelandsbeleid en landbouw staan hoog op de politieke agenda van het Vlaams Parlement. Tegelijk is het verwachtingspatroon van het brede publiek ten opzichte van het platteland de afgelopen decennia sterk geëvolueerd.

Platteland met toekomst is de eerste fase van een toekomstverkennend project over plattelandsontwikkeling en -beleid. Dit project wil van beschikbare toekomstverkenningen de meest relevante toekomstscenario's onderzoeken. Het doel is samen met de belangrijkste betrokkenen de parameters te ontdekken die een invloed hebben op plattelandsontwikkeling en plattelandsbeleid. Tegelijk worden ook de mogelijke effecten van deze parameters aan een evaluatie onderworpen. Deze informatie wordt ter beschikking gesteld van beleidsmakers, actoren uit het middenveld en/of het brede publiek.

Projectbegeleiding

Het viWTA laat zijn projecten op scharniermomenten begeleiden en eventueel bijsturen door externe experts. Het Begeleidend Comité bestaat uit: Peter De Smedt (Afdeling Planning en Statistiek), prof. Joost Dessein (KULeuven), Vanessa De Leeuw (Groenezorg), Peter Van Bossuyt (Boerenbond), Ingrid Van Daele (Knack magazine), Liesbet Van Laer (Natuurpunt) en Guy De Praetere (Algemeen Boerensyndicaat).

Het Organiserend Comité bestaat uit Trees Merckx-Van Goey (ondervoorzitter van de Raad van Bestuur), Robby Berloznik (directeur viWTA) en Willy Weyns (onderzoeker viWTA).

Projectverloop

Literatuurstudie

In eerste fase werd een literatuurstudie gemaakt van visies, strategische en logistieke beleidsdocumenten en actieplannen rond plattelandsbeleid in Vlaanderen en in het buitenland. Dit is nodig om het gebruikte analysekader te verfijnen en in te vullen.

Interactieve expertworkshop

Op 16 december 2005 namen probleembetrokken deskundigen met zeer gevarieerde maatschappelijke achtergronden, waaronder de leden van de scenariowerkgroep van de Vlaamse Landmaatschappij (VLM), deel aan de expertworkshop. De gebruikte participatieve methoden (carrouseltechniek en prioriteitenmarkt) hebben, naast de validatie van de resultaten van de literatuurstudie, belangrijke nieuwe elementen en parameters toegevoegd.

Samenwerking en coördinatie met scenariowerkgroep innovatie van de VLM

Het project Platteland met toekomst loopt parallel met een project van de scenariowerkgroep van de VLM. In hun opzet hebben beide projecten veel raakpunten. Van meet af aan was er een wederzijdse motivatie om complementair te werken, de twee projecttrajecten op elkaar af te stemmen en de bereikte resultaten door te geven. Om dit te bereiken zetelt in beide stuurgroepen telkens een vertegenwoordiger van de andere partij. Op deze wijze wordt dubbelwerk vermeden en kan met succes op de resultaten van elkaar worden voortgebouwd.

De bekendmaking van de resultaten is gepland voor juni 2006.

DEEL 3

11. HET PROJECT 'BLOOTSTELLING AAN NIET-IONISERENDE STRALEN IN HUIS'

INFORMATIEFICHE

- **Projecttitel:** Blootstelling aan niet-ioniserende stralen in huis
- **Projectleider:** Willy Weyns en Donaat Cosaert
- **Projectbeschrijving:** verkennende studie over de mogelijke effecten van niet-ioniserende stralen in huis. Het project bevat vier onderdelen: (A) wegwijs in stralingen, (B) impact op huisbewoners, (C) publieksperceptie en (D) beleid. Het hoofddoel is begrijpelijk te maken wat de wetenschap hierover vandaag weet. Ook toekomsttrends krijgen de nodige aandacht.
- **Projectuitvoerders:** Prof. Luc Martens en Wout Joseph van het Departement voor Informatietechnologie (INTEC) van de Universiteit Gent
- **Projectperiode:** september 2005 - april 2006
- **Kwaliteitscontrole:** dit project zal worden onderworpen aan een peer review.

INFORMATIEFICHE

Situering: het zonnetje in huis

In de media verschijnen verontrustende berichten over mogelijke gezondheidsrisico's die gsm's of de aanwezigheid van gsm-masten met zich meebrengen. Dit studieproject wil deze risico's plaatsen in de context van de aanwezigheid van andere niet-ioniserende stralen in de woonomgeving. De bedoeling is een zo objectief mogelijk overzicht te geven van de stand van zaken van de wetenschap. Hierbij moeten zowel de sterkten als de zwakten van de wetenschappelijke kennis en van de normeringen aan bod komen, evenals aanbevelingen voor het beleid.

Projectbegeleiding

Het viWTA laat zijn projecten op scharniermomenten begeleiden en eventueel bijsturen door externe experts. Het Begeleidend Comité bestaat uit prof. Luc Hens (Directeur Menselijke Ecologie/VUB), Marleen Teugels (freelance wetenschapsjournaliste), An Van Tornout (Aminal) en Gisela Vindevogel (Aminal).

Het Organiserend Comité bestaat uit Ilse Loots (lid van de Raad van Bestuur van het viWTA), Nicolas Van Larebeke-Arschodt (lid van de Raad van Bestuur van het viWTA), Robby Berloznik (directeur van het viWTA), Donaat Cosaert (onderzoeker viWTA), Willy Weyns (onderzoeker viWTA).

Projectverloop

Het project ging op 1 september 2005 van start met de literatuurstudie en het schrijven van delen A en B. De workshop van eind februari 2006 is van fundamenteel belang voor het voeden van delen C en D en zal bovendien het ontwerprapport bijsturen. De resultaten worden bekendgemaakt midden 2006.

12. HET PROJECT 'FUNCTIONELE VOEDING IN KAART'

INFORMATIEFICHE

- **Projecttitel:** Functionele voeding in kaart
- **Projectleiders:** Els Van den Cruyce en Stef Steyaert
- **Projectbeschrijving:** verkennende studie over de toepassingen en maatschappelijke aspecten van functionele voeding in Vlaanderen.
- **Projectperiode:** oktober 2005 - april 2006
- **Projectuitvoerders:** ir. Nele Cattoor (Food2Know), dr. Erwin Lamot (Flanders' FOOD), prof. John Van Camp en prof. Bruno De Meulenaer (UGent, Vakgroep Voedselveiligheid en Voedselkwaliteit), prof. Wim Verbeke (UGent, Vakgroep Landbouweconomie) en prof. Stefaan De Henauw (UGent, Vakgroep Maatschappelijke Gezondheidskunde)
- **Mijlpalen:** 20 april 2006 (middagdebat Functionele voeding: Extraatje of essentie?, Vlaams Parlement)
- **Publicaties:** het dossier en het bijhorende Kenniskompas zullen gepubliceerd worden in april en juni 2006.
- **Kwaliteitscontrole**: Het dossier zal nagelezen worden door een onafhankelijke expert.

INFORMATIEFICHE

Situering: Extraatje of essentie?

Het viWTA startte in 2004 met de nieuwe projectformule Technologie in kaart. Deze projectaanpak omvat een verkennende overzichtsstudie van het technologiedomein, een bevraging van experts en stakeholders en een middagdebat in het Vlaams Parlement.

Het tweede *Technologie in kaart*-project had als focus functionele voedingsmiddelen. Functionele levensmiddelen bevatten een extra ingrediënt met een beloofde gezondheidsbonus. In de winkelrekken vindt de consument ontbijtgranen met extra mineralen, fruitsappen met toegevoegde vitaminen, cholesterolverlagende margarines of yoghurtdrankjes met natuurlijke bacteriën die de darmwerking verbeteren. Maar in hoeverre stoelen deze gezond-

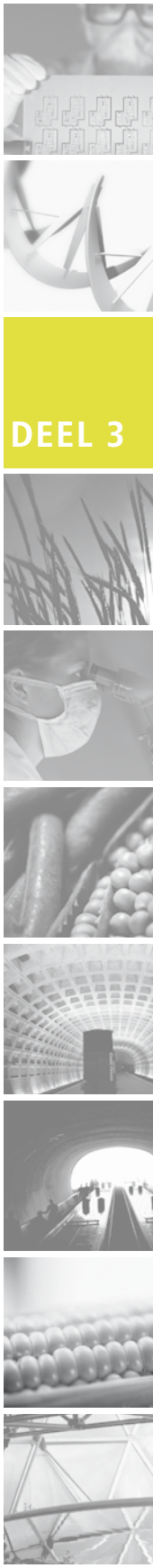

heidsbeweringen ook werkelijk op wetenschappelijke argumenten? Wat is de zin en onzin van functionele voeding en in hoeverre biedt zij een toegevoegde waarde?

Projectverloop

Eind 2005 gaf het viWTA aan het consortium Food2Know - Flanders' FOOD de opdracht om het domein van de functionele voeding in kaart te brengen.

Stand van zaken

In het eerste deel van het project werd een overzicht gebracht van het onderzoek en de industriële activiteiten rond functionele voeding in Vlaanderen. Tevens werden de wetgeving hieromtrent bekeken en een inventaris gemaakt van de bestaande wetenschappelijke literatuur. Naast de eerder gestelde vragen, kwamen ook nog andere relevante vragen naar voor, onder meer naar het aantal mensen dat van de voordelen van functionele voeding kan genieten. Lang niet iedereen kan deze duurdere producten betalen of is daartoe bereid. In de Verenigde Staten worden functionele ingrediënten toegevoegd aan populaire levensmiddelen. Is dit een optie voor Vlaanderen en — niet onbelangrijk: bestaat er een risico op overconsumptie en waar ligt de grens tussen voeding en medicijnen?

Bevraging en debat over de functionele voeding in Vlaanderen

Al deze vragen werden voorgelegd aan dertig Vlaamse voedingsdeskundigen waaronder industriëlen, diëtisten, wetenschappelijk onderzoekers, consumentenorganisaties, beleidsmakers en winkeliers.
De 'stand van zaken' en de resultaten van deze bevraging zullen gebundeld worden in het dossier *Functionele voeding: Stand van zaken*. De meest relevante bevindingen zullen worden voorgesteld en bediscussieerd tijdens het middagdebat *Functionele voeding: Extraatje of essentie?* op 20 april 2006 in het Vlaams Parlement.

13. HET ONDERSTEUNEND PROJECT 'TECHNOLOGISCH ASPECTENONDERZOEK OVER CONVERGERENDE TECHNOLOGIEËN'

INFORMATIEFICHE

- **Projecttitel:** Technologisch aspectenonderzoek over convergerende technologieën.
- **Projectleider:** Robby Deboelpaep
- **Projectmedewerkers:** Stef Steyaert en Robby Berloznik
- **Projectbeschrijving:** de opdracht omvat een literatuurstudie, een 'vision assessment', een workshop voor het Europees Parlement en een eindverslag over convergerende technologieën (in opdracht van STOA, Europees Parlement).
- **Projectuitvoerders:** viWTA intern (samenwerking met het Rathenau Instituut, Nederland)
- **Projectperiode:** november 2005 – september 2006

INFORMATIEFICHE

Situering: mix van nano, bio, ICT en brein

De zogenaamde NBIC-convergentie – de naar elkaar toe evoluerende technologieën op het vlak van nano, bio, ICT en cognitieve wetenschappen - is een vrij recent onderzoeksdomein. De pas ontluikende en potentiële convergentie van deze technologieën of wetenschappelijke disciplines stelt het technologisch aspectenonderzoek voor een bijzondere opgave. Het viWTA, in 2005 voorzitter van het EPTA-netwerk, organiseerde een conferentie over deze NBIC-convergentie. Bovendien kreeg het viWTA, als lid van het ETAG-consortium, de opdracht van STOA (Europees Parlement), om een workshop te organiseren met de Europese parlementaire gemeenschap en experts over convergerende technologieën. Deze workshop moet leiden tot aanbevelingen m.b.t. de eventuele invloed op het Europese onderzoek. Het viWTA zal voor dit project samenwerken met het Rathenau Instituut (Nederland) dat de literatuurstudie op zich zal nemen.

Projectverloop

De afbakening van de opdracht had plaats in het najaar 2005. De opdracht start begin 2006.
Volgende onderdelen zijn voorzien in het project: literatuurstudie en vision assessment, workshop voor het Europees Parlement en eindverslag (september 2006).

DEEL 4

RESULTATEN, CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN - AFGEWERKTE PROJECTEN

Het viWTA beëindigde in de loop van 2005 vier onderzoeksprojecten. Het zijn: *Ethische en sociale aspecten van genetische testen in Europa (EUROGENTEST)*, *Nanotechnologie in kaart* en de ondersteunende projecten *Bevraging van de Vlaamse parlementsleden* en *Participatieve methoden. Een gids voor gebruikers*. Deze projecten genereerden interessante en beleidsrelevante resultaten, conclusies of aanbevelingen. De aanbevelingen maken deel uit van de gedeelde opinies en standpunten van de geconsulteerde experts en/of deelnemers aan de betrokken projecten. Het is 'hun eigendom'. Het zijn dus geen adviezen die door viWTA zelf werden opgesteld.
Een overzicht van de resultaten van deze afgewerkte projecten, evenals de conclusies en aanbevelingen waartoe ze hebben geleid, wordt weergegeven in deel 4 van het jaarverslag.

1. ETHISCHE EN SOCIALE ASPECTEN VAN GENETISCH TESTEN IN EUROPA

Deze studie biedt een overzicht van de ethische en sociale aspecten van genetisch testen en genetische dienstverlening in Europa. Het project is een bijdrage tot het eerste werkjaar van het EUROGENTEST Network of Excellence, dat deel uitmaakt van de prioriteit Science and Society van het zesde kaderprogramma van de Europese Unie. Het grootschalige EUROGENTEST-project heeft als hoofddoel de kwaliteit van genetische testen te verbeteren binnen de Europese Unie.
Het viWTA-luik van het project omvatte verschillende fasen en was grotendeels gebaseerd op de inbreng van dertig internationale deskundigen in dit domein - genetici, ethici, psychologen, sociologen, vertegenwoordigers van de bio-industrie, verzekeringsmaatschappijen, patiënten- en TA-organisaties. Tijdens de internationale expertworkshop op 26 en 27 mei 2005 in het IPTS (Sevilla) formuleerden deze experts aanbevelingen voor verder onderzoek en andere initiatieven. Die aanbevelingen kunnen samengevat als volgt worden weergegeven:

Onderzoek naar perceptie en achterliggende waarden, normen en belangen

Genetische testen, data en dienstverlening vragen om heldere definities en omschrijvingen. Al naargelang hun culturele, nationale of professionele achtergrond worden deze begrippen door verschillende betrokkenen vaak anders ingevuld. Een betere begripsbepaling is een eerste vereiste om een vergelijking en harmonisatie van de genetische dienstverlening in Europa toe te laten.
Ook de kennis over de waarden en normen die aan de basis liggen van standpunten en handelingen van betrokken actoren (genetici, medisch personeel, onderzoekers, patiënten etc.) en het brede publiek, moet verder worden uitgediept. Als die kennis toeneemt, kunnen we de besluitvorming rond genetische testen beter begrijpen en stakeholders bewust maken van hun keuzes en de gevolgen daarvan. Tevens is er nood aan een beter inzicht in de posities van de diverse belangengroepen die deelnemen aan het debat rond genetisch testen en genetische dienstverlening.
De vele normatieve verklaringen over genetische dienstverlening zijn toe aan een *reality-check*. Aan de hand hiervan kan men nagaan hoe algemene principes kunnen geïmplementeerd worden zodat ze beter aansluiten bij de verwachtingen van de actoren (patiënten, families, zorgverstrekkers en onderzoekers). Dit onderzoek zou ook een empirische basis kunnen vormen om principes en praktijk op elkaar af te stemmen.

De publieke perceptie rond genetische testen en dienstverlening is in Zuid-Europa en in de nieuwe lidstaten van de EU weinig ontwikkeld. Evenmin is er voldoende onderzoek naar gevoerd. Participatieve projecten waaraan experts, politici en burgers deelnemen kunnen een eerste stap zijn om aan die nood tegemoet te komen. In de noordelijke Europese staten is dit debat al verder gevorderd. Daar is een betere coördinatie nodig, om de uitkomsten van de publieke participatieve activiteiten met elkaar te vergelijken.

Geïnformeerde toestemming

Het blijft een open vraag hoe men het principe van de 'vrije en geïnformeerde keuze' het best in de praktijk omzet. Empirisch onderzoek over de verwachtingen van patiënten met betrekking tot precounseling en informatieverstrekking kan daartoe bijdragen. Er moet ook verder worden uitgeklaard wie beslist indien iemand niet (meer) zelf in staat is om een geïnformeerde beslissing te nemen en toestemming te geven. Ook omtrent de informatie- en toestemmingsprocedures voor deelname van vrijwilligers aan wetenschappelijke en klinische studies is verder onderzoek nodig.

Stalen van biologisch materiaal (cellen, weefsels, bloed of DNA) kunnen verzameld worden in biobanken. Deze zijn een belangrijke informatiebron voor medisch onderzoek. Om de ethische en juridische problemen rond deze biobanken op te lossen (toestemming, privacy, ...) moet men de wettelijke status van de 'algemene toestemming' en/of de 'geïnformeerde democratische toestemming' verder ontwikkelen op Europese schaal. Met name de praktische implicaties hiervan vragen aandacht. Maar er is ook nood aan een maatschappelijk debat over het principe van dit soort 'consent'. Dit debat kan gekanaliseerd worden door participatieve projecten rond het thema op te zetten.

Leren van anderen

Genetische dienstverlening heeft naast vele raakpunten met andere medische velden, ook zijn eigen specifieke kenmerken. Door beide, gemeenschappelijkheden én specificiteiten, verder te bestuderen, kan men enerzijds toepassen wat in andere medische velden beschikbaar is en anderzijds uitzoeken waar specifieke actie vereist is.

Genetische testen en het internet

Er is nood aan betrouwbare informatie over de doeltreffendheid van genetische dienstverlening ten opzichte van andere medische behandelingen en preventiestrategieën. Tevens moet de vrije beschikbaarheid van genetische testen, onder meer via het internet, onder de loep worden genomen. Ook naar de mensen die daarvan gebruik maken en hun motieven is meer en diepgaander onderzoek vereist. Dit onderzoek kan het fundament vormen voor nationale en internationale wetgeving om de risico's die samenhangen met e-genetische testen te minimaliseren.

Van populatiescreening tot discriminatie

Gelijktijdig met de ontwikkeling van genetische testen kwam de vraag naar de wenselijkheid van screeningprogramma's voor een bepaalde doelgroep of zelfs de hele populatie op de voorgrond. Een

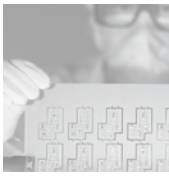

DEEL 4

pasklaar antwoord op die vraag kan niet worden gegeven. De wenselijkheid, toepasbaarheid en impact van elk screeningprogramma moeten worden geëvalueerd op een case-by-case basis vooraleer dat kan worden geïmplementeerd.

Ook naar de vraag of genetische testen leiden tot selectie en/of verbetering moet verder onderzoek gebeuren. Centraal in dit onderzoek zal de medische praktijk staan om 'designerbaby's' te creëren door middel van pre-implantatiediagnostiek. Deze technologie wordt immers in steeds meer Europese landen toegelaten.

Andere onderzoekstrends in de genetica duiden op risico's op genetische selectie en verbetering tijdens de levensloop van een persoon (onder meer genetische doping). De maatschappij moet nadenken hoe ze zal omgaan met dergelijke niet-medisch gerichte aspecten die vasthangen aan de ontwikkelingen in de genetica.

Volgens sommigen kunnen genetische testen ook leiden tot discriminatie. Vandaag grijpt de discussie hierover echter plaats op een theoretisch niveau, zonder referentie naar concrete voorbeelden. Een realiteitsonderzoek lijkt aangewezen. In ieder geval is het nodig dat op populaties gebaseerde genetische testen en farmacogenetische toepassingen grondig worden onderzocht en besproken, zowel in termen van billijkheid (equity) als doelmatigheid.

2. NANOTECHNOLOGIE IN KAART

Het viWTA maakte een stand van zaken op over de nanowetenschap en de nanotechnologie in Vlaanderen. Niet alleen de technologische toepassingen, maar ook de maatschappelijke aspecten werden in kaart gebracht. Naast een literatuurstudie werden eenentwintig deskundigen uit dit domein aan de tand gevoeld over hun toekomstverwachtingen. Onder hen bevonden zich fysici, chemici, biologen, experts uit de milieutechnologie, voedings- en landbouwsector, textielindustrie, biochemisch onderzoek en geneeskunde. Een expertpanel besprak de resultaten tijdens het middagdebat Wie het kleine niet eert... Nanotechnologie: perspectieven voor Vlaanderen, op 21 juni 2005 in het Vlaams Parlement.

Klein, maar groeiend economisch belang

Nanotechnologie is een enabling technology die in een grote waaier van sectoren vernieuwingen mogelijk maakt. Elektronische chips worden piepklein, 'slimme' verpakkingen van vlees of vis geven een signaal bij voedselbederf, 'intelligente' kleding houdt de hartslag en bloeddruk van sportlui én ouderen in de gaten, nanodeeltjes vernietigen kankercellen, zonnecellen met nanokristallen capteren het zonlicht efficiënter en elektronische chips smelten samen met hersencellen...

De meeste van deze toepassingen zitten nog in de laboratoriumfase, maar elders wordt nanotechnologie al met succes toegepast. Nanotechnologische producten als niet kleverige zonnecrèmes, zelfreinigende ruiten, brandbestendige polymeren of slijtvaste materialen zijn al op de markt. Ook in de chemische industrie en de militaire technologie worden nanodeeltjes in grote mate ingezet.

Kansen, maar ook risico's

Nanotechnologie baart ook zorgen. De integratie van kleine ICT-systemen in onze leefomgeving kan een grote impact hebben op de privacy. De 'intelligente omgeving' die de elektronica-industrie ons voorspiegelt, is immers alomtegenwoordig, onzichtbaar, ziet alles en heeft een onfeilbaar geheugen. Ook over de inplanting van chips in onze hersenen stellen we ons vragen, want die technologie botst met ons traditioneel mensbeeld. Daarnaast is er een gebrek aan kennis over de gevolgen van nanotechnologie op lange termijn. Nanodeeltjes die in de lucht, de bodem en het grondwater terechtkomen, zouden schade kunnen berokkenen aan het milieu en de gezondheid van de mens.

Nano in Vlaanderen

Alle verhoudingen in acht genomen, speelt Vlaanderen een niet onbelangrijke rol in het internationale nano-onderzoek. Heel wat Vlaamse hogescholen, alle universiteiten en de onderzoeksinstellingen VITO, IMEC en VIB verrichten nanowetenschappelijk en nanotechnologisch onderzoek.

Hoe moet Vlaanderen echter omgaan met de toekomstige kansen en uitdagingen van nanotechnologie? De geconsulteerde Vlaamse nanowetenschappers en nanotechnologen oordelen dat Vlaanderen prioriteiten en concrete actiepunten dient op te stellen. Het moet daarbij rekening houden met de behoeften en ambities van Vlaamse bedrijven. Weloverwogen investeren in nanotechnologie biedt kansen op meer duurzaamheid, economische welvaart en levenskwaliteit.

Er is een overheidsvisie nodig om de positie van Vlaanderen te behouden. Daarin moet voldoende aandacht gaan naar het stimuleren van multidisciplinariteit. Met de oprichting van een multidisciplinair platform of via een Vlaams impulsprogramma, zou de overheid die kruisbestuiving kunnen bevorderen. Een aantal deskundigen beveelt bovendien de oprichting aan van een nieuwe onderzoeksinstelling die specifiek gericht is op nanotechnologie.

Nano in de maatschappij

De nanotechnologie bevindt zich in een vroege fase van ontwikkeling. Dat biedt kansen om maatschappelijke controverses zoals die over genetisch gewijzigde organismen te vermijden. Heel wat deskundigen in de nanowetenschap menen dat het brede publiek moet worden ingelicht over de mogelijkheden én de onzekerheden in hun domein. De overheid kan, in samenspraak met de wetenschappelijke wereld, zorgen voor objectieve en volledige informatie.

Enkelen vinden het zelfs opportuun om de burger niet enkel te informeren maar hem ook inspraak te geven. Alleen zo kan men komen tot maatschappelijk gedragen producten. Zij benadrukken dat een dergelijk maatschappelijk debat moet gaan over concrete toepassingen en enkel kan slagen als nanowetenschappers en politici hierin een zichtbare rol opnemen.

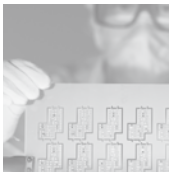

DEEL 4

3. BEVRAGING VAN VLAAMSE PARLEMENTSLEDEN

Het viWTA liet in het voorjaar van 2005 een onderzoek uitvoeren naar de houding van de Vlaamse parlementsleden ten aanzien van wetenschap, technologie en innovatie. Aanvullend werd in het onderzoek gepeild naar de perceptie en de verwachtingen van de parlementairen ten overstaan van het viWTA. 101 van de 124 parlementairen werkten mee aan het onderzoek. De bevraging werd zo ontworpen dat ze hernomen kan worden, bijvoorbeeld aan het begin en het einde van elke legislatuur. Een vergelijking van de resultaten kan immers nuttig zijn voor een evaluatie van het functioneren van het viWTA.

Vertrouwen in wetenschap ...

De Vlaamse parlementairen hebben meer belangstelling voor wetenschap en technologie dan de Vlaamse bevolking. Slechts 8% vertoont helemaal geen belangstelling. De houding van de parlementairen ten opzichte van de wetenschap is bovendien zeer positief. Slechts 9% noemt zich sceptisch wat de verdiensten van de wetenschap betreft. Toch zijn de volksvertegenwoordigers niet onkritisch: ongeveer een op zes maakt zich zorgen over de maatschappelijke impact van de wetenschap en/of meent dat de wetenschap te snel (de maatschappij) verandert.

... minder vertrouwen in technologie

De parlementsleden kijken met meer scepticisme en ongerustheid naar technologie. Onder het begrip technologie verstaan zij vooral de manier waarop wetenschap zich vertaalt naar maatschappijrelevante toepassingen. Waar ze de wetenschap eerder als 'zuiver' of 'neutraal' zien, baart die vertaling hen meer zorgen. Een groep van ongeveer één derde technologiepessimisten staat tegenover een even grote groep technologieoptimisten. Het resterende derde neemt een twijfelende tussenpositie in. Er bestaat dus een behoorlijke graad van bezorgdheid over de maatschappelijke impact van de technologische innovatie. Die bezorgdheid is heel sterk verbonden met de indruk dat de mensen die verantwoordelijk zijn voor technologische innovatie in een ivoren toren leven en dat ze weinig oog hebben voor de maatschappelijke implicaties van hun handelen en gedreven worden door commerciële belangen. Daarom heeft zowat een derde van onze parlementairen het gevoel dat de wetenschappelijke en technologische ontwikkeling niet meer beleidsmatig en maatschappelijk te sturen is.

TA, onbekend terrein

De wetenschappelijke discipline die dergelijke sturing op wetenschappelijke basis probeert te ondersteunen – 'technology assessment' of het 'technologisch aspectenonderzoek' – is overigens vrij slecht gekend door de parlementairen. Slechts 21% acht zich vertrouwd met het idee van wetenschappelijk en technologisch aspectenonderzoek, terwijl 37% grif toegeeft er weinig of niets over te weten. De rest 'heeft er al wel eens over gehoord'. Parlementairen vinden dat ze onvoldoende zijn geïnformeerd over specifieke domeinen van wetenschappelijk onderzoek en technologieontwikkeling. Over milieu-, energie- en transporttechnologie, alsook over ICT acht 39 tot 47% zich nog goed tot zeer goed geïnformeerd. Voor nieuwe materialen is dat

11% en voor nanotechnologie slechts 5%.

Maatschappelijke impact

De parlementsleden verwachten dat wetenschap en technologie een belangrijke tot heel belangrijke impact heeft op het sociaal-economische vlak. Globaal genomen schatten ze, over de verschillende wetenschapsdomeinen heen, de ecologische, medische en ethische implicaties even zwaar in. Gevraagd naar de wetenschappelijke of technologische ontwikkelingen die binnen een termijn van 5 jaar het meest nood zullen hebben aan een onderbouwd beleid, verwijzen de volksvertegenwoordigers naar energie (27,1%), geneeskunde (20 %) en biotechnologie (16,7%).

Vanuit de parlementsleden klinkt bezorgdheid op medisch en op ethisch vlak omtrent ontwikkelingen in de medische technologie en de biotechnologie. Op sociaal-economisch vlak verwachten de parlementairen op korte termijn maatschappelijke implicaties van technologische ontwikkelingen in de sectoren van de energie, de ICT, de nanotechnologie en vooral het transport. Op lange termijn verwachten de volksvertegenwoordigers ook nog sociaal-economische implicaties ten gevolge van ontwikkelingen in de milieutechnologie. Sociaal-cultureel maken de volksvertegenwoordigers zich enkel zorgen om de implicaties verbonden aan de ontwikkelingen in de informatie- en communicatietechnologie. Uit de antwoorden van de parlementairen blijkt dat hier voornamelijk wordt gewezen op de digitale kloof als nieuwe vorm van ongelijkheid. Ecologisch worden zowel op korte als op lange termijn maatschappelijke implicaties verwacht van ontwikkelingen in de milieu-, de energie- en transporttechnologie.

Reactieve rol in innovatiebeleid

Ondanks het feit dat ze belangrijke maatschappelijke aspecten van technologie en wetenschap zien, zijn de Vlaamse parlementairen heel terughoudend wat betreft de rol van de burger, het parlement en de regering in het proces van technologische innovatie. Het denkproces dat aan de technologische innovatie voorafgaat, wordt beschouwd als de zaak van wetenschappers. In de ontwikkelingsfase dienen vooral wetenschappers en grote bedrijven een rol te spelen. Slechts voor de fase van de maatschappelijke implementatie meent meer dan 50% van de parlementairen dat burger, parlement en regering een rol te spelen hebben. Zij zien voor zichzelf dus pas een rol weggelegd op het einde van de ontwikkelingscyclus, wat betekent dat zij politiek en beleid slechts een reactieve en zeker geen proactieve rol toebedelen in de technologieontwikkeling. Over die positie bestaat natuurlijk wel enige verdeeldheid. Belangrijke minderheden onder de parlementairen zijn van oordeel dat het parlement ook een rol moet spelen in de conceptie- (44%) en de ontwikkelingsfase (39%).

Ook het ontwikkelen van een visie op innovatiebeleid wordt door veel Vlaamse parlementairen niet beschouwd als een taak voor het parlement. In dat verband wordt opnieuw vooral verwezen naar de wetenschappers en de grote multinationale bedrijven. Zij worden door respectievelijk 94 en 41% van de parlementairen getipt als de actoren die een visie op een innovatiebeleid moeten concipiëren. De regering en het parlement worden slechts door respectievelijk 26 en 27% van de volksvertegenwoordigers vermeld.

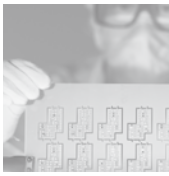

DEEL 4

viWTA, informerend en adviserend

Voor het viWTA is duidelijk dat strategisch werk kan worden verricht op het vlak van informatieverstrekking en onderzoek naar recente wetenschappelijke en technologische domeinen zoals nanotechnologie. Uit het onderzoek blijkt immers een sterke band tussen enerzijds de kennis over een wetenschappelijk domein en anderzijds de maatschappelijke implicaties die de parlementairen aan deze wetenschappelijke ontwikkelingen kunnen verbinden. Als belangrijkste taken worden in de eerste plaats de adviserende en de informatieverstrekkende rol van het viWTA naar voor geschoven. Wat betreft de instrumenten worden rapporten en lezingen als een meerwaarde beschouwd voor de werking van het parlement.

4. PARTICIPATIEVE METHODEN. EEN GIDS VOOR GEBRUIKERS

In december 2003 bracht het viWTA, in samenwerking met de Koning Boudewijnstichting, een Engelstalig praktijkgericht handboek uit over participatieve en prospectieve methoden. De hoofdmoot van het boek bestaat uit een reeks fiches waarin tien methoden uitvoerig worden toegelicht. Alle 1.200 exemplaren van de eerste druk gingen in de loop van 2004 de deur uit. Vanwege dat succes besliste het viWTA, samen met de Koning Boudewijnstichting, tot een nieuwe verbeterde en vertaalde druk. In september 2005 was de volledig herziene en uitgebreide Engelstalige versie klaar. Drie nieuwe methoden werden toegevoegd: 21st Century Town Hall meeting, Deliberative Polling en Technologiefestival. Tussen oktober 2005 en januari 2006 werd een Nederlandse vertaling op poten gezet die in april 2006 zal verschijnen.

DEEL 5

COMMUNICATIE

Net als in de voorbije jaren is in 2005 de belangrijkste doelgroep van de viWTA-communicatie het Vlaams Parlement. Toch tracht het viWTA met zijn communicatie een zo breed mogelijke doelgroep aan te spreken: van projectspecifieke stakeholders tot het brede publiek. Daarom bracht het viWTA in 2005 systematiek in zijn publicaties en startte met drie nieuwe publicatievormen.

Het eerste nieuwe product is het viWTA-Dossier. Dit product van een veertigtal bladzijden biedt een eerste grondige introductie in een technologie- of wetenschapsdomein. Een dossier kan de populariserende versie vormen van een uitgebreid onderzoeksrapport, maar kan ook het resultaat zijn van een verkennend onderzoek, zoals een *Technologie in kaart*-project. Het viWTA publiceerde in 2005 het *Dossier 1 Bouwen, wonen en energie* en het *Dossier 2 Nanotechnologie Stand van zaken*. In april 2006 zal het *Dossier 3: Functionele voeding: Stand van zaken* voorgesteld worden.

Verder werd het Kenniskompas ontworpen. Dit vier bladzijden tellende product wordt na elk *Technologie in kaart*-project gepubliceerd binnen het valoriseringstraject. Een Kenniskompas kan ook dienen om de interesse van de parlementsleden te wekken voor een nieuw technologiedomein of onderzoeksdomein van het viWTA. In oktober 2005 ontvingen de Vlaamse Volksvertegenwoordigers het eerste Kenniskompas over nanotechnologie. In juni 2006 zal het tweede Kenniskompas gepubliceerd worden naar aanleiding van de stand van zaken van de functionele voeding in Vlaanderen.

Omdat het viWTA in de toekomst meer wil communiceren langs de modernere elektronische weg, werd de e-nieuwsbrief uitgedacht. Een eerste try-out in april 2005 toonde dat een elektronische nieuwsbrief nood heeft aan een modern ontwerp en een goed elektronisch databeheer. In 2006 zal de e-nieuwsbrief verder geperfectioneerd en met een regelmatige frequentie rondgestuurd worden. Verder was ook in 2005 de website de digitale poort tot het viWTA en het communicatiekanaal dat alle publicaties aanbiedt.

De communicatie bleef in 2005 niet beperkt tot de onderzoeksrapporten en deze drie nieuwe producten. Het viWTA organiseerde ook parlementaire communicatiemomenten. Zo waren er op 1 februari en 31 mei 2005 gedachtewisselingen met de subcommissie Plattelandsbeleid, in het kader van het project *Platteland met toekomst*. Daarnaast stelde het viWTA op 1 maart 2005 in de Commissie Energie de vier adviezen voor van het programma *Energie en klimaat* (zie jaarverslag 2004). Op 30 november 2005 overhandigde het viWTA het rapport en het kenniskompas *Nanotechnologie: Stand van zake*n aan de Commissie Economie, Werk en Sociale Economie van het Vlaams Parlement. Tot slot leverde het viWTA, bij de oprichting van de ad hoc Commissie Digitaal Vlaanderen, regelmatig ondersteunende informatie, waaronder een informatiebundel.

In 2005 nam het viWTA ook talrijke initiatieven om de afgelopen projecten te valoriseren bij de belanghebbende partijen (stakeholders) (zie activiteitenlijst).

Het brede publiek werd in 2005 al succesvol bereikt met de lezingen over de ethiek van het Protocol van Kyoto (zie ook het Jaarwerkplan 2003-2004). Het viWTA publiceerde het boek met de essays van de sprekers en een inleiding van prof. em. Etienne Vermeersch (zie publicatielijst).

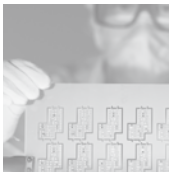

DEEL 5

DEEL 6

HET VIWTA EN DE INTERNATIONALE CONTEXT

1. SAMENWERKING BINNEN EPTA

Het viWTA was in 2005 voorzitter van het EPTA-netwerk. Het EPTA-netwerk omvat dertien TA-instellingen (en vier geassocieerde leden) uit de Europese Unie, die hun parlementen bijstaan met adviezen over de maatschappelijke aspecten van wetenschap en technologie (http://www.eptanetwork.org/).

Jaarlijks vinden, naast occasionele of elektronische uitwisselingsmomenten, minstens twee ontmoetingen plaats tussen de EPTA-leden: een op het niveau van de directies van de organisaties en een jaarlijkse vergadering van het EPTA-bestuur, de 'Council'. Aan deze laatste is een conferentie gekoppeld over een actueel thema rond technologie en samenleving.

De 'Director's meeting' van EPTA, georganiseerd en geleid door het viWTA, had plaats in Brugge op 21 en 22 maart 2005. Naast een aantal administratieve afhandelingen en de gebruikelijke uitwisseling van ervaring en kennis, werd met bijzonder veel enthousiasme een eerste oefening gehouden over de strategische versterking van het technologisch aspectenonderzoek in Europa en de rol die het EPTA hierin zou kunnen en moeten spelen.

De jaarlijkse publieke conferentie van het EPTA-netwerk had plaats in Brussel, in het Vlaams Parlement, op 17 en 18 oktober 2005. Het thema van de conferentie was 'Convergerende Technologieën'. Dit is een recent opgedoken stroming van naar elkaar toegroeiende, inkapselende en elkaar onderling versterkende technologieën en wetenschappelijke vakgebieden. Het gaat hier in hoofdzaak om de domeinen van de nanotechnologie, de biotechnologie, de informatie- en communicatietechnologie en de cognitieve wetenschappen. Het geheel wordt ook de 'NBIC-convergentie' genoemd. Een honderdtal deelnemers uit binnen- en buitenland, met een verscheidenheid aan parlementsleden, beleidsmedewerkers, wetenschappelijke en technologische aspectenonderzoekers, luisterde er naar experts en discussieerde over de maatschappelijke en ethische dimensie van de NBIC-convergentie. De discussies werden de dag nadien vervolgd in een besloten rondetafelconferentie met de aanwezige parlementsleden, directeurs en onderzoekers van het EPTA-netwerk.
Dezelfde dag was het viWTA medevoorzitter van een gezamenlijke workshop van het STOA-panel van het Europees Parlement en het EPTA over hetzelfde thema. Zoals blijkt uit een nadien gehouden enquête onder de deelnemers werd de conferentie zowel op organisatorisch vlak als inhoudelijk zeer gewaardeerd. Bovendien was duidelijk dat de oorspronkelijke doelstelling - bewustzijn (*awareness*) rond de problematiek creëren of vergroten - in grote mate werd gehaald.
De conferentie werd geopend door de Voorzitter van het Vlaams Parlement, Norbert De Batselier, en de Voorzitter van het viWTA, Robert Voorhamme. Robby Berloznik was voorzitter van de conferentie en de STOA-EPTA workshop.

De rondetafel en de Council van het EPTA werden als voorzitter geleid door Trees Merckx-Van Goey, ondervoorzitter van het viWTA. De Council besliste unaniem over alle agendapunten, met onder meer de toetreding van het 'Catalonian TA-institute CACIT', dat het Catalaanse Parlement adviseert bij vraagstukken rond de maatschappelijke aspecten van technologische en wetenschappelijke ontwikkelingen. Het CACIT is, na het viWTA, het tweede instituut verbonden aan een regionale parlementaire instelling, dat toetreedt tot het EPTA-netwerk. Door de Council werd de Noorse Teknologirådet aanvaard als voorzitter 2006 van het EPTA-netwerk.

Onder de coördinatie van het viWTA, werd door de collega's van de Deense Teknologirådet, de Deense instelling voor technologisch aspectenonderzoek, gewerkt aan een vernieuwde versie van de EPTA-website. Deze site bevat eveneens een databank van de projecten van de EPTA-leden. Zo kon op de Council de vernieuwde website en databank worden voorgesteld en werd onder het voorzitterschap van het viWTA de opvulling van de website gehaald, binnen de afgesproken termijnen.

Als voorzitter van het EPTA-netwerk, werd het viWTA ook uitgenodigd op een door de Raad van Europa georganiseerde conferentie voor parlementsleden van Centraal- en Oost-Europa, om het parlementair wetenschappelijk en technologisch aspectenonderzoek te stimuleren. Deze conferentie had plaats in Boedapest op 18 en 19 september 2005. Mevrouw Trees Merckx-Van Goey, ondervoorzitter van het viWTA, was er voorzitter van een sessie rond parlementaire TA. Directeur Robby Berloznik hield een referaat en was er intervenant. Ook aanwezig waren Robby Deboelpaep (opdrachthouder viWTA) en Paul Berckmans (lid van de Raad van Bestuur van het viWTA).

De coördinatie en organisatie van het EPTA-voorzitterschap 2005 werd binnen het viWTA toevertrouwd aan Robby Deboelpaep.

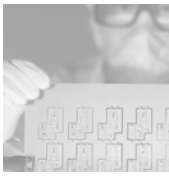

DEEL 6

2. PARTNER IN HET ETAG-CONSORTIUM

Het viWTA is een partner in het ETAG-consortium (European Technology Assessment Group, http://www.itas.fzk.de/eng/etag/etag.htm). Dit is een samenwerkingsverband tussen het Duitse ITAS (the Institute of Technology Assessment and Systems Analysis), het Deense Teknologirådet (the Danish Board of Technology), het Nederlandse Rathenau Instituut, het Engelse POST (Parliamentary Office of Science and Technology) en het viWTA. Het samenwerkingsverband staat onder leiding van ITAS.

In oktober 2005 sloot het ETAG-consortium een contract, gegund na Europese bekendmaking, met het STOA-panel (http://www.europarl.eu.int/stoa/default) van het Europees Parlement voor het uitvoeren van wetenschappelijk en technologisch aspectenonderzoek. In het uit te voeren jaarprogramma 2006, neemt het viWTA de leiding op zich van het project TA on Converging Technologies. Het project ligt in het verlengde van het thema van de EPTA-conferentie 2005, opgezet door het viWTA. Het project wordt uitgevoerd in samenwerking met het Nederlandse Rathenau Instituut.

DEEL 7

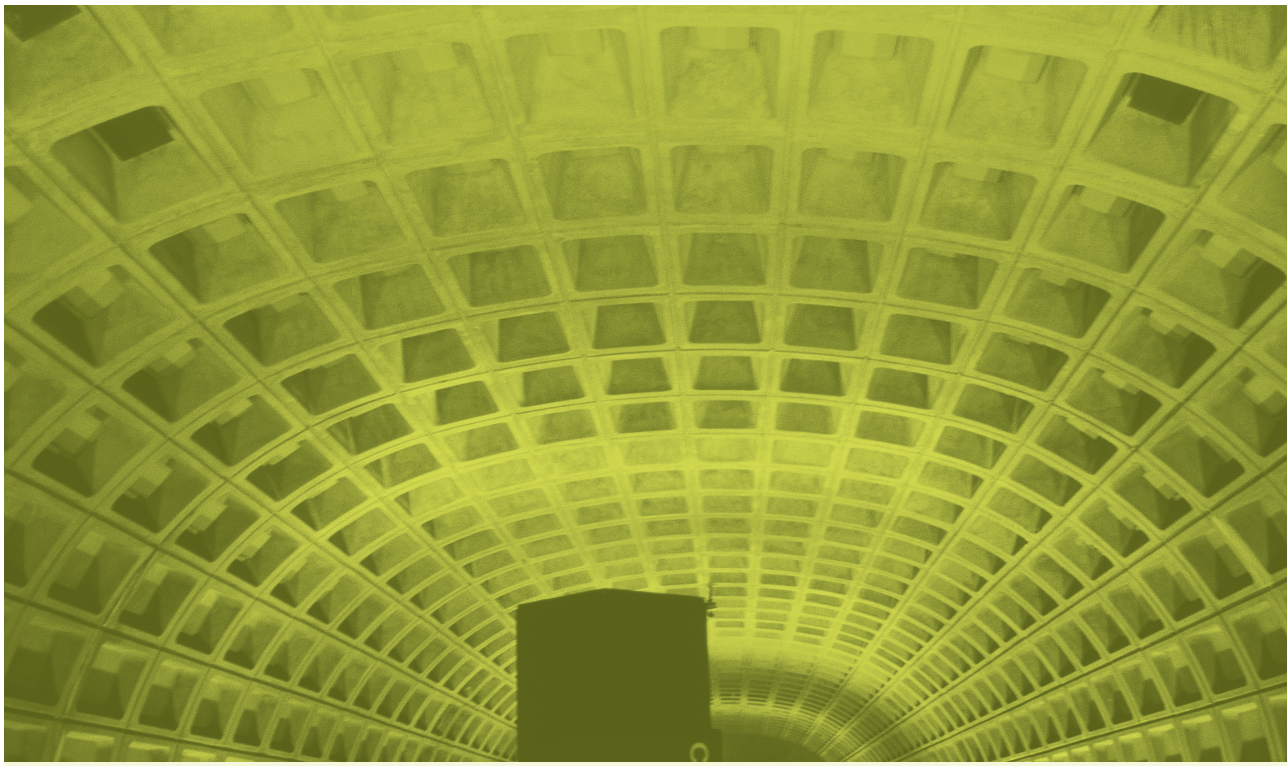

ADMINISTRATIEF VERSLAG

Wetenschappelijk Secretariaat

In de loop van de voorbije werkjaren werd de personeelsformatie geleidelijk opgebouwd tot de huidige samenstelling die toelaat de opdrachten die het Wetenschappelijk Secretariaat krijgt uit te voeren.
Aangezien er geen wijziging aan de personeelsformatie van het Wetenschappelijk Secretariaat werd doorgevoerd in 2005, was de formatie bij het afsluiten van dit verslag volledig bezet, met één directeur, drie onderzoekers, één onderzoeksmedewerker, één communicatieverantwoordelijke en één opdrachthouder. Het gaat om de volgende personeelsleden:

Robby Berloznik	directeur, in dienst vanaf 1 december 2001
Stef Steyaert	onderzoeker, in dienst vanaf 16 april 2002
Willy Weyns	onderzoeker, in dienst vanaf 1 mei 2002
Donaat Cosaert	onderzoeker, in dienst vanaf 1 augustus 2002
Peter Graller	communicatieverantwoordelijke, in dienst vanaf 15 januari 2004
Els Van den Cruyce	onderzoeksmedewerker, in dienst vanaf 1 september 2004
Robby Deboelpaep	opdrachthouder, in dienst vanaf 1 mei 2004
Sabine Vermeulen	secretarieel medewerker, in dienst vanaf 16 februari 2004

De samenwerking met het Algemeen Secretariaat van het Vlaams Parlement

Het structureel overleg van het viWTA met de andere paraparlementaire instellingen (De Vlaamse Ombudsdienst en het Kinderrechtercommissariaat) van het Vlaams Parlement werd, zoals tijdens de vorige werkjaren, op regelmatige basis voortgezet.
Vergaderingen met de griffier en de waarnemend griffier vonden plaats op 12 januari, 21 april, 26 september, 23 november en 6 december. Naast algemene agendapunten over gemeenschappelijke zaken die het Algemeen Secretariaat en de PPI's aanbelangen, werd ook een aantal vergaderingen gewijd aan meer specifieke thema's, zoals de opmaak van de begroting 2006 en de huisvestingsproblematiek.
De directeur is tevens plaatsvervangend lid van het Comité voor Bescherming en Preventie op het Werk.

Aanpassing van het decreet van het statuut van de directeur van het viWTA

Op vraag van het Bureau van het Vlaams Parlement werd een voorstel van decreet uitgewerkt dat de harmonisatie beoogt van de diverse statuten van de mandaathouders van de aan het parlement verbonden instellingen. Op 6 juli keurde het Vlaams Parlement dit decreet goed[1]. Dit decreet past het statuut van de directeur van het viWTA aan en verfijnt het op een aantal gebieden. Zo wordt de selectie- en benoemingsprocedure duidelijk beschreven, alsook de procedure voor de evaluatie en de verlenging van het mandaat. Het mandaat wordt op 6 jaar gebracht. Er wordt tevens een proefperiode van één jaar voorzien. De salarisschaal wordt vastgelegd en het sociaalrechterlijk statuut van de directeur van het viWTA wordt geregulariseerd. Tegelijkertijd wordt de financiële controle verfijnd.

[1] Decreet van 15 juli 2005 houdende de wijziging van diverse decreten, wat het statuut betreft van de mandaathouders in de aan het Vlaams Parlement verbonden instellingen, gepubliceerd in het Belgisch Staatblad van 9 september 2005.

Eveneens worden de onverenigbaarheden van het ambt van de directeur van het viWTA bepaald. De Raad van Bestuur heeft derhalve haar goedkeuring te hechten aan alle functies die door de directeur worden waargenomen. Dit gebeurde op de vergadering van 27 september (zie hiervoor het hoofdstuk 9, Activiteitenverslag).

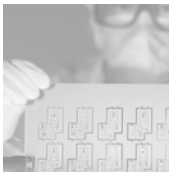

DEEL 7

DEEL 8

FINANCIEEL VERSLAG

Toelichting bij de aanrekening 2005

Vanaf het werkingsjaar 2005 treedt een nieuw boekhouding- en begrotingssysteem in werking binnen het Vlaams Parlement. Hierdoor wordt het viWTA, samen met de andere aan het Vlaams Parlement verbonden instellingen, een aparte boekhoudkundige entiteit. Ook is de wijze waarop de financiële rapportering dient te gebeuren door het Vlaams Parlement aangepast via het decreet van 6 juli 2005[2]. Artikel 16 van dit decreet stelt: "Het Vlaams Parlement keurt jaarlijks, op voorstel van de Raad van Bestuur, de begroting en de rekeningen van het Instituut goed". In de praktijk betekent dit dat de rekeningen van het viWTA in de loop van 2006 aan een aparte controle van het Rekenhof onderhevig zullen zijn. De door het Vlaams Parlement goedgekeurde jaarrekeningen 2005 zullen bijgevolg in het verslag over het werkingsjaar 2006 opgenomen worden, samen met de begroting 2007.

Wij zullen ons daarom beperken tot het geven van voorlopige cijfers betreffende inkomsten en uitgaven, ons hierbij baserende op de boekhoudkundige cijfers per 31 december 2005. Er wordt een overzicht gegeven van de uitgaven en de inkomsten die gerealiseerd werden. De inkomsten bevatten de werkingstoelage van het Vlaams Parlement en de inkomsten verbonden aan de levering van diensten en de verkoop van goederen. Hier gaat het voornamelijk om inkomsten verbonden aan onderzoek in een Europees kader. De uitgaven bevatten telkens het detail van de begrote kredieten en daarnaast, de uitgegeven bedragen per begrotingspost. Voor een aantal uitgavencategorieën zoals de onderzoeksprojecten, werkingskosten en investeringen zijn in 2005 vastleggingen gebeurd voor bestellingen die geleverd zullen worden in 2006 en dus met uitgaven in 2006. Dit gebeurt via overdrachten.
Alle bedragen zijn in €.

[2] Decreet van 15 juli 2005 houdende de wijziging van diverse decreten, wat het statuut betreft van de mandaathouders in de aan het Vlaams Parlement verbonden instellingen, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 9 september 2005

Toelichting bij de aanrekening 2005

Uitgaven

PERSONEEL			
	BEGROOT	**UITGEGEVEN**	**BESCHIKBAAR**
bijdrage aan DMW	9.100,00	9.040,00	60,00
algemene ondersteuning AS	24.800,00	24.800,00	0,00
salaris personeel	355.100,00	355.081,00	19,00
kinderbijslag	8.100,00	8.032,00	68,00
vakantiegeld	23.100,00	23.014,00	86,00
eindejaarstoelage	11.300,00	11.263,00	37,00
schooltoelage	4.000,00	3.544,00	456,00
reiskostenvergoeding	13.800,00	13.487,00	313,00
andere vergoedingen	2.000,00	1.850,00	150,00
werkgeversbijdrage sz	105.500,00	105.459,00	41,00
verzekeringen	2.200,00	1.556,00	644,00
TOTAAL	559.000,00	557.126,00	1.874,00

WERKINGSKOSTEN				
	BEGROOT	**UITGEGEVEN**	**OVERDRACHT**	**BESCHIKBAAR**
huurlasten gebouwen	78.900,00	78.853,00	0,00	48,00
huurlasten installaties, machines en uitrusting	200,00	174,00	0,00	26,00
huurlasten ICT-materiaal	32.100,00	32.077,00	0,00	23,00
onderhoud en herstellingen installaties,				
machines en uitrusting	200,00	168,00	200,00	32,00
onderhoud en herstellingen ICT	200,00	164,00	0,00	36,00
documentatie en tijdschriften	6.200,00	5.790,00	40,15	370,00
kantoormateriaal (enkel gebruik PPI's)	7.600,00	7.147,00	409,27	44,00
andere verbruiksgoederen	3.000,00	2.586,00	0,00	414,00
drukwerk (niet parlementair/niet contingenten)	43.400,00	41.145,00	946,22	882,00
catering	500,00	460,00	0,00	40,00
andere consultancy	52.300,00	30.533,00	14.840,65	6.926,00
uitzendbureaus	20.300,00	20.220,00	0,00	80,00
vertaal- en correctiewerk	15.000,00	9.739,00	480,13	4.781,00
opleiding	10.000,00	7.740,00	0,00	2.260,00
reis- en verblijfskosten	42.000,00	38.833,00	0,00	3.167,00
recepties	3.000,00	2.742,00	0,00	258,00
lunchkosten	6.000,00	3.283,00	0,00	2.717,00
frankeer- en verzendingskosten	7.300,00	6.925,00	0,00	375,00
vaste Telefonie	2.000,00	1.293,00	79,86	627,00
mobiele Telefonie	4.000,00	3.761,00	0,00	239,00
softwarelicenties	200,00	120,00	0,00	80,00
raad van bestuur / comité	10.000,00	7.672,00	0,00	2.328,00
diverse financiële kosten	200,00	0,00	0,00	200,00
TOTAAL	344.600,00	301.425,00	16.996,28	25.953,00

INVESTERINGSKOSTEN				
	BEGROOT	**UITGEGEVEN**	**OVERDRACHT**	**BESCHIKBAAR**
investeringen meubilair	4.500,00	0,00	0,00	4.500,00
investeringen machines en toestellen	6.000,00	0,00	2.846,91	3.153,00
TOTAAL	10.500,00	0,00	2.846,91	7.653,00

PROJECTEN				
	BEGROOT	UITGEGEVEN	OVERDRACHT	BESCHIKBAAR
onderzoeksopdrachten	621.500,00	160.772,00	423.917,25	36.811,00
evenementen en campagnes	22.500,00	20.181,00	0,00	2.319,00
EPTA Directors' Meeting	7.500,00	5.664,00	0,00	1.836,00
EPTA Council & Conference	20.000,00	19.951,00	0,00	49,00
TOTAAL	671.500,00	206.568,00	423.917,25	41.015,00

Inkomsten

INKOMSTEN			
	BEGROOT	UITGEGEVEN	BESCHIKBAAR
verkoop van diverse artikelen	1.000,00	46.336,00	45.336,00
verkoop van diverse diensten	55.000,00	61.250,00	6.250,00
ontvangen werkingstoelagen	1.529.600,00	1.529.600,00	0,00
intresten op rekening courant	0,00	599,00	1.599,00
TOTAAL	1.585.600,00	1.637.186,00	53.185,00

Vastlegging uit 2004

VASTLEGGINGEN 2004		
	BEGROOT	UITGEGEVEN
overdracht naar 2005	207.643,00	207.643,00

OVERZICHT				
	BEGROOT	UITGEGEVEN	OVERDRACHT	BESCHIKBAAR
Werkingskosten	344.600,00	301.425,00	16.996,28	25.953,00
Personeel	559.000,00	557.126,00	0,00	1.874,00
Investeringskosten	10.500,00	0,00	2.846,91	7.653,00
Projecten	671.500,00	206.568,00	423.917,25	41.015,00
Overdrachten 2004	207.643,00	207.643,00	0,00	0,00
Inkomsten	1.585.600,00	1.637.186,00	0,00	53.185,00

Toelichting bij de begroting 2006

De begroting van het viWTA wordt opgesteld door de Raad van Bestuur, overeenkomstig art. 11 van het Huishoudelijk Reglement. Dit is in uitvoering van artikel 16 van het decreet van 17 juli 2000, waarbij het Vlaams Parlement jaarlijks de kredieten vaststelt die nodig zijn voor de werking van de Raad van Bestuur en het Wetenschappelijk Secretariaat.
Op de vergadering van 8 november heeft de Raad van Bestuur de goedkeuring gehecht aan de begroting 2005. Deze werd daarop voorgesteld en toegelicht aan het Bureau van het Vlaams Parlement op 12 december 2005 en vervolgens goedgekeurd.

In dit voorstel voor 2006 werden de investerings- en werkingskosten zo reëel mogelijk ingeschat. Enkele jaren ervaring en uitgavencontrole stellen ons in staat om de schatting van uitgaven dichter te doen aansluiten bij de werkelijke verwachte uitgaven. Hierdoor wordt op de investeringskosten en werkingskosten in vergelijking met 2005 een vermindering van 14,7% bekomen. Rekening gehouden met de vermelde mindering geeft dit in 2006 een subtotaal van € 933.584. Aan de voorziene uitgaven voor onderzoeksopdrachten en projecten in het kader van onderzoeksprojecten werd uit hoofde van onze decretale opdrachten, niet geraakt.

Het totaal van de gevraagde werkingstoelage is € 1.398.134.

BEGROTING VIWTA 2006

INVESTERINGEN

Investeringen meubilair	2.000,00
Investeringen machines en toestellen	4.000,00

PROJECTEN

Onderzoeksopdrachten	350.000,00
Evenementen en campagnes	30.000,00
EPTAG	25.000,00
Provisie Speciale Opdrachten - Art. 87 bis	70.000,00
Technologiefestival 'Nanotechnologie'	55.000,00

WERKINGSKOSTEN

Huurlasten gebouwen	88.200,00
Huurlasten installaties, machines en uitrusting	2.000,00
Huurlasten ICT-materiaal	35.284,00
Onderhoudskosten	2.000,00
Verbruiksgoederen (documentatie en tijdschriften; kantoormateriaal, ..)	20.000,00
Drukwerk	50.000,00
Catering	1.000,00
Andere consultancy	87.500,00
Vertaal- en correctiewerk	15.300,00
Opleiding	10.000,00
Reis- en verblijfskosten	25.000,00
Recepties	5.000,00
Lunchkosten	4.000,00
Frankeer en verzendingskosten	10.500,00
Vaste Telefonie	2.000,00
Mobiele Telefonie	3.000,00
Softwarelicenties	2.000,00
Bijdrage aan Dienst Maatschappelijk Welzijn	10.000,00
Algemene ondersteuning Algemeen Secretariaat	24.800,00

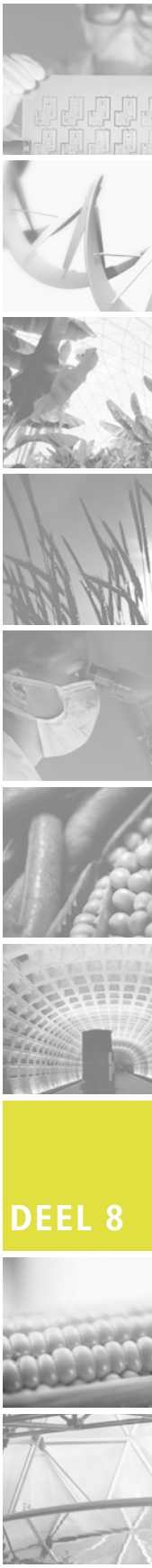

DEEL 9

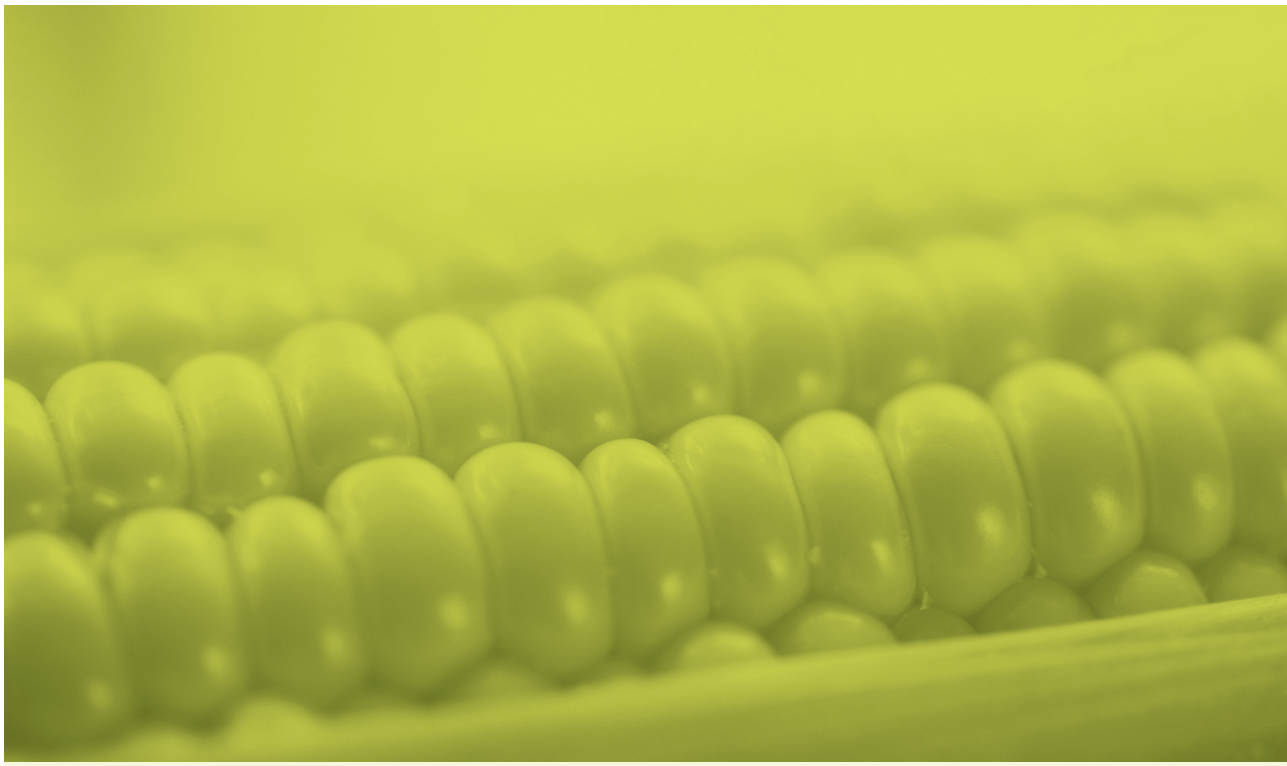

ACTIVITEITENOVERZICHT VAN HET WETENSCHAPPELIJK SECRETARIAAT

ACTIVITEITEN IN HET VLAAMS PARLEMENT

1 FEBRUARI: Subcommissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid, presentatie over het project in ontwerp 'Platteland met toekomst' (Willy Weyns).

1 MAART: Commissie bevoegd voor energie, presentatie van de energiegerelateerde adviezen (zie jaarverslag 2004, hfst 3) (Robby Berloznik, Donaat Cosaert).

26 APRIL, 10 EN 11 MEI: Namens de Commissie bevoegd voor energie, hoorzitting 'Maatschappelijk debat energievoorziening in Vlaanderen' (Donaat Cosaert).

31 MEI: Subcommissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid, betreffende de stand van zaken van het project 'Platteland met toekomst (Robby Berloznik, Willy Weyns).

10 JUNI: Vlaams Parlement, hoorzitting 'Vlaanderen en het Europees milieubeleid' (Donaat Cosaert)

10+14 NOVEMBER: Namens de Commissie Energiearmoede, hoorzitting 'Energiearmoede', (Donaat Cosaert).

30 NOVEMBER: Verenigde Commissie voor onderwijs en economie, Voorstelling rapport en kenniskompas Nanotechnologie, (Peter Graller en Els Van den Cruyce).

INTERNE ACTIVITEITEN EN VORMING

22 FEBRUARI: Intern seminarie 'Parlementaire TA en de representativiteitsproblematiek', door prof. Serge Guthwirth en dhr. B. De Schutter (Wetenschappelijk Secretariaat).

2 MAART: Pre-framingworkshop, EUROGENTEST project, Vlaams Parlement (Stef Steyaert, Els Van den Cruyce en Willy Weyns).

16 MAART: Kennismakingsgesprek met Wim De Waele en Paul Lagasse van het Interdisciplinair Instituut voor BreedBand Technologie (Robby Berloznik).

20 APRIL: Sociale activiteit van het Wetenschappelijk Secretariaat, bezoek aan de riolen van Brussel (Wetenschappelijk Secretariaat).

27 APRIL: Werkvergadering met IMEC, over samenwerking in kader van het EPTA-voorzitterschap

(Robby Berloznik en Robby Deboelpaep).

20 MEI: Werkvergadering met Pascal Cools, Flanders DC, over GPS voor Vlaanderen (Robby Berloznik).

5-6 SEPTEMBER: viWTA-teamdagen te Rulingen (Wetenschappelijk secretariaat).

17-18 OKTOBER: EPTA-Conferentie, Vlaams Parlement (Wetenschappelijk secretariaat).

WERKBEZOEKEN

14 JANUARI: Werkvergadering ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (CORVE) – IBBT over het definiëren van e-government-projecten (Robby Deboelpaep).

17 JANUARI: Stuurgroepvergadering Meeting of Minds, Koning Boudewijnstichting, Brussel (Stef Steyaert, Willy Weyns).

17 JANUARI: Werkvergadering met Philippe Busquin, voorzitter STOA, Europees Parlement, in het kader van EPTA-voorzitterschap (Robby Berloznik).

26 JANUARI: Werkvergadering ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (CORVE) – IBBT – definitie van het project MULTIGOV (multikanaalsbenadering van e-government) (Robby Deboelpaep).

27 EN 28 JANUARI: Bijeenkomst INES Werkpakket IV Ethics in medical genetics, Amsterdam, Nederland (Els Van den Cruyce).

2 FEBRUARI: Werkvergadering ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (CORVE) – IBBT – definitie van het project MULTIGOV (multikanaalsbenadering van e-government) (Robby Deboelpaep).

5 FEBRUARI: Werkvergadering met Peter Kind, Directeur Institute for Prospective Technology Studies, Joint Research Center, Sevilla, in het kader van het EPTA-voorzitterschap (Robby Berloznik).

8 FEBRUARI: Werkvergadering ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (CORVE) – IBBT – Thema Security-uitdagingen (Els Van den Cruyce).

10 FEBRUARI: INES annual partner meeting, Londen, UK (Els Van den Cruyce).

22 FEBRUARI: Werkvergadering ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (CORVE) – IBBT – definitie van het

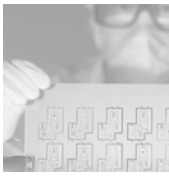

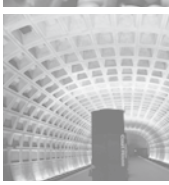

project MULTIGOV (multikanaalsbenadering van e-government) (Robby Deboelpaep).

23 FEBRUARI: Uitpakmoment Re-mix Antwerpen, participatief jongerenproject in Antwerpen (Stef Steyaert).

25 FEBRUARI: Deelname aan de Ronde Tafel 'kernenergie op herhaling' op initiatief van het Rathenau Instituut, Rotterdam (Donaat Cosaert).

3 MAART: Werkvergadering ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (CORVE) – IBBT – definitie van het project IDEM (identity management) (Robby Deboelpaep).

10 MAART: Gebruikersvergadering PODO II project SUSATRANS (CP43), Brussel (Donaat Cosaert).

11 MAART: Vergadering Taskforce Klimaatbeleidsplan, Brussel (Donaat Cosaert).

14-15 MAART: Werkvergadering ITA in het kader van het EPTA-project 'ICT And Privacy', Wenen, (Robby Deboelpaep en Stef Steyaert).

17 MAART: Demo iDTV (Telenet, Mechelen) (Robby Berloznik en Robby Deboelpaep).

22 MAART: Stuurgroepvergadering Meeting of Minds, Koning Boudewijnstichting, Brussel (Stef Steyaert en Willy Weyns).

8 APRIL: Deelname aan werkvergadering Staten-Generaal Middenveld (project KBS, gastheer ACV), toelichting gebruik en nut van participatieve methoden in lokale werking + presentatie toolkit, Brussel (Stef Steyaert).

2 MEI: Deelname werkvergadering Koning Boudewijnstichting, voorbereiding colloquium 'Ouderen en ICT' van november 2005, Brussel (Stef Steyaert).

4 MEI: Dag van het onderzoek, KULeuven, Leuven (Els Van den Cruyce).

10 MEI: Werkgroep proeftuinen IBBT (Gent) (Robby Deboelpaep).

11 MEI: Coördinatievergadering aangaande het project 'Platteland met toekomst' en de scenariowerk-groepen van de Vlaamse Landmaatschappij, VLM, Brussel (Willy Weyns).

19 MEI: Deelname Start- workshop 'Op grond van morgen', Steunpunt duurzame landbouw en Koning Boudewijnstichting, Brussel (Willy Weyns).

26 EN 27 MEI: Internationale expertworkshop, EUROGENTEST project, Sevilla, Spanje (Peter Graller, Els Van den Cruyce en Willy Weyns).

31 MEI: Werkgroep proeftuinen IBBT (Gent) (Robby Deboelpaep).

2 EN 3 JUNI: Bijeenkomst INES Werkpakket IV Ethics in medical genetics, Amsterdam, Nederland (Els Van den Cruyce).

3 EN 22 JUNI: Stuurgroepvergadering project Prognoses voor hernieuwbare energie en warmtekracht-koppeling tot 2020 (ANRE 041773+774), Brussel (Donaat Cosaert).

6 JUNI: Vlaamse Klimaatconferentie, Brussel (Donaat Cosaert).

7 JUNI: Werkbezoek IMEC, Heverlee (Wetenschappelijk Secretariaat).

16-17 JUNI: FISTERA Conferentie, "IST at the Service of a Changing Europe by 2020", Sevilla (Robby Berloznik).

20 JUNI EN 7 JULI: Werkgroep proeftuinen IBBT (Gent) (Robby Deboelpaep).

28 JUNI: Vergadering werkgroep 'flexibiliteitsmechanismen' in het kader van de Vlaamse Klimaatconferentie, Brussel (Donaat Cosaert).

13 JULI: Vergadering werkgroep 'duurzame energie' in het kader van de Vlaamse Klimaatconferentie, Brussel (Donaat Cosaert).

30 AUGUSTUS: Stuurgroepvergadering project Prognoses voor hernieuwbare energie tot 2020 (ANRE 041773), Brussel (Donaat Cosaert).

31 AUGUSTUS EN 7 SEPTEMBER: Vergadering werkgroep 'good governance' in het kader van de Vlaamse Klimaatconferentie, Brussel (Donaat Cosaert).

12 SEPTEMBER: Vergadering werkgroep 'flexibiliteitsmechanismen' in het kader van de Vlaamse Klimaatconferentie, Brussel (Donaat Cosaert).

14 SEPTEMBER: IBBT brokerage event (Robby Deboelpaep).

5 - 6 SEPTEMBER: Conferentie 'European Round Table for Sustainable Production', Antwerpen

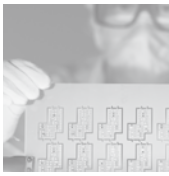

DEEL 9

(Robby Berloznik).

10-11 SEPTEMBER: Werkvergadering 'EPTA Privacy Project', Londen (Robby Berloznik en Stef Steyaert).

23 SEPTEMBER: Startvergadering projecten MULTIGOV-DASHGOV-IDEM ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (CORVE) – IBBT (Robby Deboelpaep).

28 SEPTEMBER: Werkbezoek aan het Vlaams Interuniversitair Instituut voor de Biotechnologie, Gent (Robby Berloznik en Els Van den Cruyce).

29 EN 30 SEPTEMBER: Bijeenkomst INES Werkpakket IV Ethics in medical genetics, Amsterdam, Nederland (Els Van den Cruyce).

10 EN 11 OKTOBER: Werkvergadering POST in het kader van het EPTA-project 'ICT and Privacy', Londen, (Robby Berloznik en Stef Steyaert).

18 OKTOBER: Bilan van de Vlaamse Klimaatconferentie plus vergadering werkgroep 'good governance', Brussel (Donaat Cosaert).

7 EN 8 NOVEMBER: Embedding ethics in scientific practice. Expert meeting. Budapest, Hongarije (Els Van den Cruyce).

17 NOVEMBER: STOA-EP vergadering projecten EPTAG consortium (Straatsburg, Frankrijk) (Robby Deboelpaep).

24 EN 25 NOVEMBER: Bijeenkomst INES Werkpakket V Ethics in Food Technology, Amsterdam, Nederland (Els Van den Cruyce).

28 EN 29 NOVEMBER: Uitwisseling activiteiten met Danish Board of Technology, Kopenhagen, Denemarken (Donaat Cosaert, Stef Steyaert en Els Van den Cruyce).

6 DECEMBER: Werkbezoek Rathenau Instituut (Stef Steyaert en Els Van den Cruyce).

6 DECEMBER: Gebruikersvergadering PODO II project Hydrogen (CP55), Brussel (Donaat Cosaert).

12-13 DECEMBER: Werkvergadering DBT in het kader van EPTA-project 'ICT and privacy', Kopenhagen (Robby Deboelpaep)

15 DECEMBER: Afstemming project 'convergerende technologieën' met Rathenau Instituut (Den Haag, Nederland) (Robby Deboelpaep).

EXTERNE PRESENTATIES

16 FEBRUARI: Deelname paneldiscussie 'Milieuzorg op school', Koninklijk Atheneum Mariakerke (Donaat Cosaert).

10 MAART: Voorstelling van het EPTA-netwerk aan STOA Panel van het Europees Parlement, Straatsburg (Robby Berloznik).

23 MAART: Gastcollege VUB, Departement Communicatiewetenschappen (prof. Dr. Leo Van Audenhove), Participatieve methoden + project 'Kleurrijk Vlaanderen kleurt grijs', Brussel (Stef Steyaert).

13-14 APRIL: Conferentie ' Le Futur de l'Europe - La recherche prospective en Europe' Louvain-La-Neuve. Presentatie 'Parliamentary Technology Assessment in Europe and prospective research', (Robby Berloznik).

21 APRIL: Landelijke Gilden, presentatie resultaten 'Kleurrijk Vlaanderen kleurt grijs', Wijgmaal (Stef Steyaert).

22 APRIL: Studiedag Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Theorie en praktijk van Participatieve methoden, inleidende presentatie rond publieksparticipatie + moderatie sprekers en namiddagdebat, Brussel (Stef Steyaert).

2 MEI: Conferentie Greens in Europees parlement over Europees Onderzoek, Brussel. Presentatie 'Public participation in science' (Robby Berloznik).

18 MEI: Gastcollege Vrije Universiteit Brussel, sectie Communicatiewetenschappen 'Parlementaire Technology Assessment – een inleiding' (Robby Berloznik).

13-14 JUNI: viWTA vertegenwoordiging door Robert Voorhamme (voorzitter), Trees Merckx-Van Goey (ondervoorzitter) en Robby Berloznik (directeur) op viering 20-jarig bestaan van Danish Board of Technology, Kopenhagen; presentatie 'Present and future challenges for parliamentary Technology Assessment in Europe' (Robby Berloznik).

14 JUNI: CD&V Senioren, presentatie resultaten 'Kleurrijk Vlaanderen kleurt grijs', Brussel (Stef Steyaert).

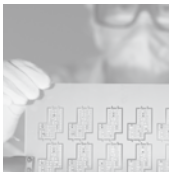

DEEL 9

19 AUGUSTUS: Interview VRT, 'Gevolgen van Nanotechnologie' (Robby Berloznik).

26-27 AUGUSTUS: 'Conference on Deliberative Democracy', Taipei, presentatie over parlementair Technology Assessment in Europa (Robby Berloznik).

19-20 SEPTEMBER: Conferentie van de Raad van Europa 'TA and parliaments in Europe', viWTA vertegenwoordigd door Trees Merckx-Van Goey (ondervoorzitter viWTA – voorzitter van een sessie) , Paul Berckmans (lid van de raad van bestuur), de directeur Robby Berloznik, presentatie 'Parliamentary TA in Flanders', Budapest en Robby Deboelpaep.

13-14 OKTOBER: viWTA-inbreng in Workpackage V van het Europese Project 'Institutionalisation of Ethics in Science Policy; practices and impact', Den Haag (Willy Weyns).

17-18 OKTOBER: EPTA, Brussel (Wetenschappelijk secretariaat).

19 OKTOBER: Presentatie resultaten 'Kleurrijk Vlaanderen kleurt grijs', Colloquium KBS 'Ouderen en ICT', Brussel (Stef Steyaert).

14 NOVEMBER: Presentatie resultaten 'Kleurrijk Vlaanderen kleurt grijs', Bond Moyson West-Vlaanderen, Kortemark (Stef Steyaert).

16 NOVEMBER: Review van Ethical Bio Technology Assessment Tools project. Workshop in Europese Commissie, Brussel (Willy Weyns).

15 DECEMBER: Studiedag IWT 'Policy mix and innovation', discussiepaper 'TA and Innovation policy', Brussel (Robby Berloznik).

EXTERNE VORMING

28 JANUARI, 9 MEI, 6 JUNI EN 3 JULI: Opleiding 'Leiding geven', Antwerpen (Robby Berloznik).

20-21 JANUARI: 'Workshop on Converging Technologies', Institute of Nanotechnology, Londen (Robby Berloznik).

3 FEBRUARI: Symposium 'Open source, open society', Crosstalks, VUB, Brussel (Robby Deboelpaep).

3-4 FEBRUARI: Conferentie 'Advancing Science and Society Interactions', Sevilla (Robby Berloznik).

17 EN 24 FEBRUARI: Cursus assertiviteit, Mechelen, Kluwer opleiding (Els Van den Cruyce).

18 FEBRUARI: Presentatie van het SERA-rapport door de SERV, Brussel (Donaat Cosaert).

24 FEBRUARI: BAEE-seminarie 'Structuring and functioning of the electricity market in Belgium', Brussel (Donaat Cosaert).

28 FEBRUARI: Hoorzitting Milieuthema's op Tafel inzake 'Milieu- en duurzaamheidaspecten van bio-energie in Vlaanderen' op initiatief van MiNa-Raad, Brussel (Donaat Cosaert).

28 FEBRUARI: CST Leergroep ICT en Ethiek, presentatie door Bern Martens, Gent (Els Van den Cruyce).

25 MAART: Vergadering SCK-PISA-reflectiegroep ethische keuzes, Brussel (Donaat Cosaert).

28 APRIL: Studienamiddag 'Kwaliteitszorg voor duurzame energie' op initiatief van ODE-Vlaanderen, Leuven (Donaat Cosaert).

6-9 MEI: Werkbezoek bij de collega's van de Nationaler Ethikrat en Büro für Technikfolgen-Abschätzung (TAB) te Berlijn. (Willy Weyns).

18 MEI: Opleiding 'Snellezen', Affligem, Kluwer opleidingen (Stef Steyaert).

19 MEI: European seminar e-democracy (Committee of the Regions, Europese Unie, Brussel) (Robby Deboelpaep).

24 MEI: NEEDS forum 'Accepting the real price for sustainable energy', Brussel (Donaat Cosaert).

26 MEI: Discussion forum 'Measures to implement biofuels in Europe', op initiatief van DG TREN, Brussel (Donaat Cosaert).

2 JUNI: Studiedag SERV over onderzoek in Europa en Vlaanderen en het Lissabon-akkoord (Robby Berloznik).

10 JUNI: Hoorzitting 'Vlaanderen en het Europees milieubeleid' op initiatief van de MiNa-Raad, Brussel (Donaat Cosaert).

16 JUNI: Meeting of the Energy Technology Foresight group (EFONET), op initiatief van DG Research, Brussel (Donaat Cosaert).

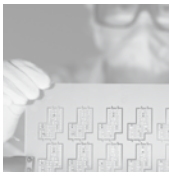

1 JULI: Symposium wetenschapscommunicatie, Wecom, Universiteit Antwerpen (Robby Deboelpaep).

9 JULI: Conference e-democracy '05, Londen, Verenigd Koninkrijk (Robby Deboelpaep).

10-11 JULI: Werkbezoek POST en Hansard Society, Londen, Verenigd Koninkrijk (Robby Deboelpaep).

9 SEPTEMBER: European seminar 'Implementing the internal market of electricity', Brussel (Donaat Cosaert).

14 SEPTEMBER: Rathenau-lezingenserie omtrent energievoorziening in de 21ste eeuw 'Transitie naar duurzame energievoorziening', dubbellezing door prof. Jan Rotmans en ir. Martin Weissmann, Delft (Donaat Cosaert).

15-16 SEPTEMBER: Workshop on 'Market modelling of the Western European electricity market' op initiatief van KULeuven-EnergieInstiuut, afdeling ETE, Leuven (Donaat Cosaert).

21 SEPTEMBER: Rathenau-lezingenserie omtrent energievoorziening in de 21ste eeuw 'Nog meer olie boren', dubbellezing door Prof. Cor van Kruijsdijk en Lucia van Geuns, Delft (Donaat Cosaert).

28 SEPTEMBER: Studiedag 'Waterstof als energiedrager voor de toekomst', op initiatief van Vito en het Vlaams Samenwerkingsverband Brandstofcellen (VSB), Mol (Donaat Cosaert).

29 SEPTEMBER: Belgo-British seminar on 'Renewable energy technologies', Brussel (Donaat Cosaert).

7 OKTOBER: 10th European Roundtable on 'Sustainable consumption and production', workshop transitions for radical changes, Antwerpen (Donaat Cosaert).

12 OKTOBER: Rathenau-lezingenserie omtrent energievoorziening in de 21ste eeuw 'Waterstofeconomie', lezing door prof. Joop Schoonman, Delft (Donaat Cosaert).

21 OKTOBER: CLIMNEG2-conference on 'Economic aspects of climate change policy', Leuven (Donaat Cosaert).

15 NOVEMBER: Meeting of the Energy Technology Foresight group (EFONET), op initiatief van DC Research, Brussel (Donaat Cosaert).

23 NOVEMBER: 4th STOA Annual Lecture on Climate Change, Brussel (Donaat Cosaert).

25 NOVEMBER: ANRE-studiedag 'Onrendabele toppen van duurzame elektriciteitsproductie in Vlaanderen', Brussel (Donaat Cosaert).

8 DECEMBER: K.VIV-slotevenement jaarthema 2005 'Chemie voor meer toekomst' en presentatie verslag-boek jaarthema 2003 'Energie vandaag en morgen', Brussel (Donaat Cosaert).

9 DECEMBER: Seminarie 'External costs of energy and their internalisation in Europe', op initiatief van DG Research, Brussel (Donaat Cosaert).

14 DECEMBER: Conferentie over het maatschappelijk debat 'Betalen voor infrastructuur', op initiatief van de SERV, Brussel (Donaat Cosaert).

STAGE- EN STUDIEBEGELEIDINGEN

Pierre Delvenne - Tweede Licentie Politieke Wetenschappen
Universiteit van Luik - Promotor: Sebastien Brunet
Begeleiding en jurylid van de thesis aangaande de maatschappelijke motivatie van de praktijk van 'Technology Assessment' in de VS, Vlaanderen, Denemarken, Frankrijk en bij het Europees Parlement (Willy Weyns).

Bart De Bolster - Opleiding sociaal werk
Artevelde Hogeschool Gent - Promotor: Frank Monsecour
Jurylid scriptiebeoordeling 'Duurzame landbouw versus genetische modificatie' (Willy Weyns).

Kim Ceulemans - Master Handelsingenieur
EHSAL Brussel - Promotor: Dirk Laporte
Stagebegeleiding op het viWTA-secretariaat, met interviews van sleutelactoren: 'Chemie, gezondheid en huishouden. Technologisch aspectenonderzoek omtrent scheikundige bestanddelen van consumptie-artikelen.' (Willy Weyns).

Sunna Lenaerts en Dax Vercauteren – Communicatiewetenschappen VUB
Interviews met Robby Deboelpaep in het kader van de eindverhandelingen van deze studenten.

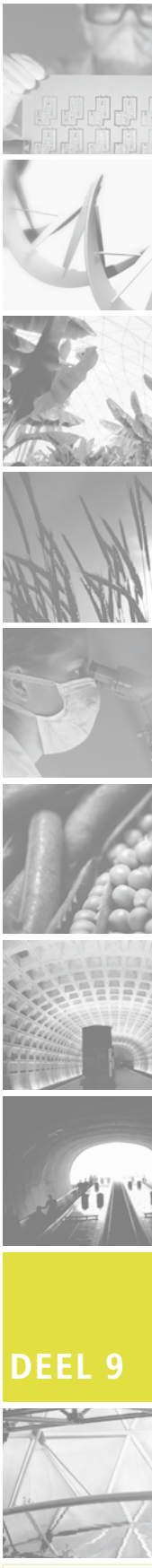

Vertegenwoordiger aangeduid door de Vlaamse Gemeenschap in de Europese activiteiten die te maken hebben met de organisatie en het stimuleren van Toekomstverkenningen (Foresight) van de Europese - Research DG, Unit 'Science and Technology Foresight'.

Lid van het programmacomité van de EU-US biannual workshop of foresight methodology, Joint Research Centre-IPTS, Sevilla, Spanje.

Lid van het begeleidingscomité project 'Transitiemanagement Administratie LIN'.

Lid van het internationaal onafhankelijke 'Seed Committee' Flanders Future, Kabinet Moerman.

Voorzitter van het EPTA-netwerk (tot eind 2005).

Lid van de Raad van Advies, EOS-Magazine (vanaf 9 augustus 2005).

DEEL 10

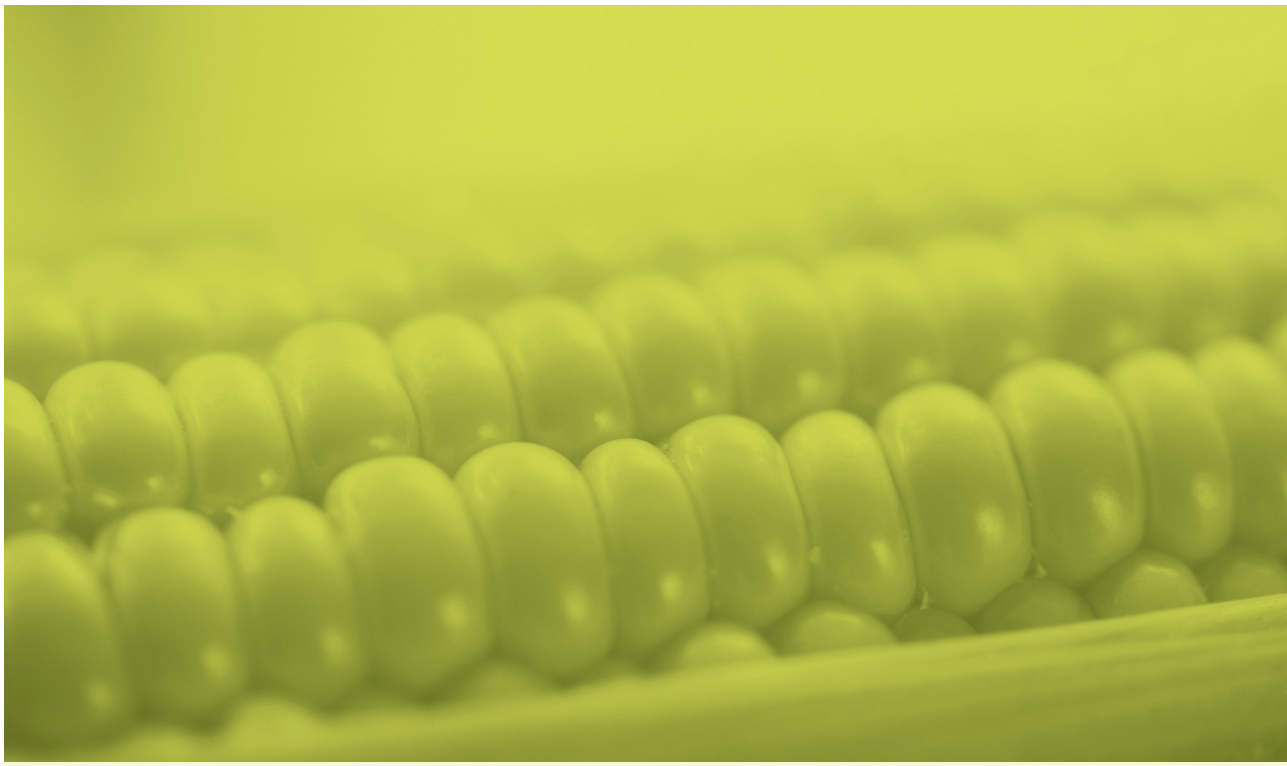

PUBLICATIES

Niet alle publicaties in de volgende lijst geven de mening van het viWTA weer. Er is in dat opzicht een verschil tussen de categorie 'viWTA-documenten' en de andere documenten. De 'viWTA-documenten en publicaties' representeren de opinies en adviezen van het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek. De andere documenten, hoofdzakelijk wetenschappelijke eindrapporten en hun samenvattingen, biedt het viWTA ongewijzigd aan zoals ze geschreven zijn door de auteurs.
De opinies, conclusies en aanbevelingen in deze documenten zijn die van de auteurs. Zij kunnen dus afwijken van die van het viWTA en zij binden het viWTA op geen enkele wijze.

Wetenschappelijke eindrapporten en samenvattingen

Reading the Kyoto Protocol. Ethical aspects of the Convention on climate change, Keulartz, J, Krause, F, Petrella, R, Sachs, W, Vermeersch, E (red), Weiler, R, Zwart, H, Brussel-Delft, Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek en Eburon Academic Publishers, 2005, 164 p.

Ethical and Social Aspects of Genetic Testing Services: Issues and Possible Actions. A Technology Assessment Contribution to the EUROGENTEST Network of Excellence, Danielle Bütschi Häberlin, Brussel, Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek, 2005, 71p.

Bevraging en debat over nanotechnologie en nanowetenschap in Vlaanderen, Rapport, Brussel, Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek, 2005, 23 p.

Bevraging van de Vlaamse Parlementsleden over wetenschap, technologie en innovatiebeleid. Mark Elchardus, Michael Debusscher, Brussel, Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek, 2005, 34 p.

Informatiebrochure: Meeting of Minds. Verhalen, feiten en kwesties over hersenwetenschappen. Raeymaekers Peter, Rondia Karin en Slob Marjan. Brussel-Den Haag, Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek en Rathenau Instituut, 2005, 50 p.

Publieksforum Hersenwetenschappen, Eindrapport van het publiekspanel. Brussel, Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek, 2005, 36 p.

viWTA-documenten en publicaties

Energie Ahoy! Intern document, informatiebrochure voor de deelnemers aan het burgerpanel van het project 'Toekomstverkenning energiesystemen – Vlaanderen 2050', Brussel, Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek, 2005.

Dossier: Nanotechnologie Stand van zaken, Brussel, Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek, 2005, 30 p.

Kenniskompas: De toekomst van de nanotechnologie in Vlaanderen, Brussel, Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek, 2005, 4 p.

Participatory Methods Toolkit. A practitioner's manual, Steyaert S., Lisoir H. (Red), Brussel, Koning Boudewijnstichting en Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek 2005, 211 p.

LIJST MET AFKORTINGEN

ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder
ANRE	Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie
BAEE	Benelux Association for Energy Economics
CACIT	Comissió Assessora de Ciències i Tecnologia - Catalaans TA-instituut
CORVE	Coördinatiecel Vlaams E-government
DG TREN	Directoraat-Generaal Transport en Energie
ECD	European Citizen's Deliberation
EPTA	European Parliamentary Technology Assessment Network
ETAG	European Technology Assessment Group
IBBT	Interdisciplinair instituut voor BreedBand Technologie
ICT	Informatie- en Communicatietechnologie
IMEC	Vlaams Interuniversitair Micro-elektronisch Centrum
INES	Institutionalisation of Ethics in Science Policy
IPTS	Institute for Prospective Technological Studies
IST	Information Society Technologies
ITAS	Institute of Technology Assessment and Systems Analysis (Duitsland)
IWT	Instituut voor de aanmoediging van innovatie door Wetenschap & Technologie in Vlaanderen
KBS	Koning Boudewijnstichting
KULeuven	Katholieke Universiteit Leuven
MINA-Raad	Milieu- en Natuurraad van Vlaanderen
NBIC	Nanotechnologie, Biotechnologie, ICT en Cognitieve wetenschappen
ODE-Vlaanderen	Organisatie voor Duurzame Energie Vlaanderen
PODO 2	Tweede Plan voor wetenschappelijke ondersteuning van een beleid gericht op duurzame ontwikkeling
POST	Parliamentary Office of Science and Technology (UK)

SCK	Studiecentrum voor Kernenergie
SERV	Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen
SPIRAL	Scientific and Public Involvement in Risk Allocations Laboratory (Luik)
STOA	Scientific and Technological Options Assessment (European Parliament)
TA	Technology Assessment
UAntwerpen	Universiteit Antwerpen
UGent	Universiteit Gent
UHasselt	Universiteit Hasselt
VIB	Vlaams Interuniversitair Instituut voor Biotechnologie
VITO	Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek
viWTA	Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek
VLM	Vlaamse Landmaatschappij
VUB	Vrije Universiteit Brussel

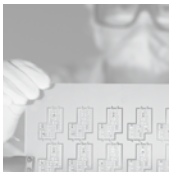

DEEL 10

COLOFON

REDACTIE

Robby Berloznik,

Donaat Cosaert,

Robby Deboelpaep,

Peter Graller,

Stef Steyaert,

Els Van den Cruyce

Willy Weyns

Peter Raeymaekers (LyRaGen bvba)

COÖRDINATIE

Els Van den Cruyce

MET DANK AAN

Sabine Vermeulen

TAALADVIES

Luk Vanrespaille

LAY-OUT

B.AD

DRUKWERK

Drukkerij Michiels

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Robby Berloznik,

directeur viWTA,

Vlaams Parlement,

1011 Brussel

www.viwta.be

viwta@vlaamsparlement.be

viWTA | VLAAMS PARLEMENT | 1011 BRUSSEL | TEL. 02 552 40 50 | FAX 02 552 44 50 | EMAIL viWTA@VLAAMSPARLEMENT.BE | WWW.viWTA.BE

viWTA SAMENLEVING & TECHNOLOGIE

VLAAMS INSTITUUT
VOOR WETENSCHAPPELIJK
EN TECHNOLOGISCH
ASPECTENONDERZOEK

v.u. Robby Berloznik, directeur viWTA, Vlaams Parlement, 1011 Brussel